

Haitse Hoju!

Nr. 19
1939
30 s.

TOIMETUS:

Tallinnas, Kaarli t. 8, Kaitseliidu Peastaabi ruumes.

Vastutav toimetaja kolonel J. Maide, telefon 451-94.

Tegevtoimetaja: kapten A. Truuvere, telefon ametis 451-89 ja sv. 156-a, kodus 465-01.

Väljaandja: Kaitseliidu Peastaap. Tegevtoimetaja kõnetunnid teisipäeviti ja neljapäeviti kella 10.00-12.00.

Kaastöö arvatakse tasu alla, kui sellele tasunõudmine on peale kirjutatud. Tarvitamata ja tagasisaatmiseks markimata käsikirju alal ei hoita.

*

TALITUS:

Tallinnas, Kaarli t. 8.

Talitus on avatud iga päev kella 9-3. Telefon 451-89.

Tellimishind aastas 6 krooni, 1/3 a. 3 kr., 1/4 a. Kr. 1.50, kuus 50 senti.

KAITSELIIDU HAALEKANDJA.

ILMUB KAKS KORDA KUUS.

TOIMETUSE NÕUKOGU:

Kaitseliidu Peastaabi ülem kolonel *J. Maide* (esimees), KL Peastaabi Kultuur-informatsiooni jaoskonna pealik kapten *A. Truuvere* (esimehe asetäitja), KL Peastaabi Õppe- ja Spordiosakonna pealik kolonel *A. Balder*, Tallinna Maleva pealik major *R. Lints*, Pärnu Maleva pealik kol.-ltm. *J. Lugus*, Tartumaa Maleva pealik kol.-ltm. *P. Asmus*, Viru Maleva pealik kol.-ltm. *G. Vaher*, Naiskodukaitse Kultuurosakonna vanem pr. *Juuli Steinmann*, Noorte Kotkaste Peastaabi ülem noortemagister *J. Tedersoo*, Kodutütarde esindajana keeleteadlane prl. *Lilli Room* ja „Kaitse Kodu!“ talituse juht majandusteadlane *R. Jukk*.

Nr. 19

1939

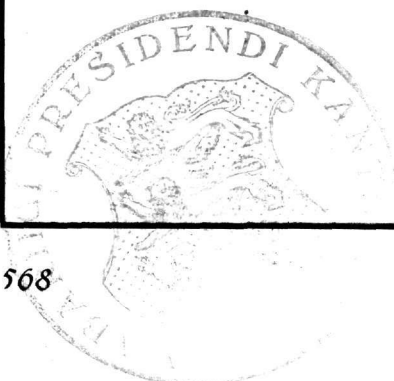
SISUKORD:

- Kaanel: KL stügiesilt patrullivõistlusilt.
A. Truuvere: Aeg ei tunne seisakut.
Ed. Laaman: Balti riikide abistamislepingud N. Venega.
— Anna Haava 75-aastane.
— Oma asjus.
J. Sillari: Fr. Tammar 20 aastat orkestri juhina.
— Postipoisist — postilennukini.
— Verduni kindluste osatähtsusest lahingus.
H. N.: Võistlus relvastumises merel.
— „Kaitse Kodu!“ korraldab lühijuttude ja šaržide võistluse.
EPa: Kuidas Ameerika Uhendriigid sõtta läksid.
— Nelja maleva võistlused laskmises.
— Loomakaitse päevaks.
— Meilt ja mujalt.

Tallinna Linnapank

toimetab kõiki pangaoperatsioone

Kodukeskjaam telefon 426-75

Kaitse Kodu!

Nr. 19

Tallinnas, 17. oktoobril 1939

XV aastakäik

Aeg ei tunne seisakut

Aeg on jälle jõudnud sügisesse. Öökülmad on nõudnud oma, puudelt langevad lehed ja loodus valmistub varsti saabuvale talverahule, et välja puhata järgmise kevade uuestisünniks.

Ei tunne seisakut ning jäävat rahu aga inimene — see looduse-laps, kes kunagi ei peatu oma elu ja töö ülesannetes. Maal rühib põllumees lõpule viia oma viimseid sügisei väliseid ja koduseid põllumajanduslikke askeldusi, linnades ja käitistes kihab töö ning meie õppiv noorsugu jätkab haridustempleis oma vaimset ja kehalist ettevalmistust.

Aeg ei tunne seisakut.

Oleme peamiselt põllumajanduslik maa ning seepärast oleme harjunud igal sügisel lõikuspüha pühitsemise näol tegema kokkuvõtteid, mida antud aasta on annud teotahtelisele ja visapäüdelisele eesti põllumehele ning tema kaudu kogu eesti rahvale. Kui varem aastail lõikuspüha on meil toimunud pidulike kokkutulekutena, siis sel aastal möödus ta vaikselt. Mitte seepärast, et eesti põllumehe vaeva ja töö tulemused oleksid olnud halvemad endisist aastaist. Ei — viljasaak pole küll just õnnestunud sajabrotsendilisel, kuid nurisemiseks pole põhjust. Möödunud lõikuspühal tegime kokkuvõtteid ja tõime Loojale tänu vaikselt seepärast, et praegune aeg on selleks liiga tõsine, et pidutseda.

Peale kahekümneaastast rahu, mille varjus kõikjal arenes püsiv ja ülesehitav töö, on Euroopa ajaloos avanenud uus lehekülg ja uus peatükk — uuesti keeb sõda. Kaksikümmend aastat on inimelus võrdlemisi pikk aeg, mis ravib ja sunnib unustama mõnegi haava, kuid mälestused eelmise suure sõja raskusist ja üleelamusist ei ole veel kustunud ühegi rahva hinges. Ometigi aga heitlevad Kesk- ja Lääne-Euroopas praegu suured riigid ja rahvad üksteisega. Ja olgugi et käimasolev sõda on juba läbi teinud teatava eel-etapi, kus hävis senine suurriik Poola, tundub, et suursõda ise pole veel alanud. Asjaosalised kui ka antud konfliktist ühel või teisel viisil puudutatud riigid teevad oma tahte teostamiseks närvepingutavaid ettevalmistusi, kus sündmused maailma meredel, õhus ning esialgu veel tagasihoidliku ilmega sõjaline tegevus läänerindel näivad sisse juhatavat järjekordset suurt maailmasõda. Käimasolev majandussõda laastab nii sõdivaid kui ka mittesõdivaid riike. Kui ulatuslikuks ruumi ja osavõtjate poolest kujuneb käesolev sõda ning kes seal võidab või kaotab, on praegu võimatu ennustada, sest tänapäeval ei muutu olukorrad ja mõjutegurid mitte enam kuude ja nädalatega, vaid päevadega.

Sügisei motiive

On arusaadav, et sellased suured sündmused ei möödu ka meist, ilma et nad ühel või teisel viisil meie elu otseselt või kaudselt ei puudutaks. Eesti rahvas on oma arengu loos nii kaugemas kui ka lähemas minevikus läbi elanud mitmeid raskusi ja murranguaegu. Neist on ta omandanud õpiseid, mis on kasulikud ka tänapäeval. Teadmises, et väikerahvas ei või suurte riikide tülides järelemõtlematult heita oma saatust õnnemängu heitluslauale, oleme oma sise- ja välispoliitika kujundanud sõltumatuks teistest ja õigeaegselt teatanud kogu maailmale oma täielisest erapooletusest rahvusvahelistes konfliktides ja kokkupõrgetes. Meie soovime oma eluruumis vaid rahu ning elada rahu ja usalduslikes vahekorras teiste riikide ja rahvastega, suhtudes kõigile üheväärselt ilma kedagi eelistamata. Selles suunas oleme me sõlminud vajalised paktid ja lepped, mis normeerivad meie poliitilisi suhteid, kaubanduslikke vahekordi ja kultuurseid ühispüüdeid teiste riikide ja rahvastega. Meie rahu hindamise järjekordseks kinnituseks on ka Eesti ja Nõukogude Venemaa vahel vastastikuse arusaamise ja usalduse õhkkonnas sõlmitud vastastikune abistamise pakt ja selle pakti elluviimise lepe, mis on suunatud jääva rahu kindlustamisele idaruumis. Sel puhul on meie riigijuhid pöördunud rahva poole selgitavate sõnavõttudega üldise rahvusvahelise poliitilise olukorra kohta, meie seisundi kohta selles ning viimati sõlmitud pakti kohta.

Kindlas veendumuses, et meie riigijuhid on teinud ja teevad kõik, mis on vajaline meie kodumaale praegustel erakorralistel aegadel, sammub ja töötab nendega kaasa kogu Eesti rahvas, täites vastutustundlikult kohustusi ja ülesandeid nii enda kui ka teiste vastu, nagu see on sobiv ja tarviline suveräänsele rahvale suveräänsete rahvaste peres.

Sellest järjeldused: elu esitab meile ülesandeid kui kodanikele, kui isikuile, seoses ühe või teise elukutse või tööalaga, ja lõppeks kui organiseeritud seltskonna ja ühiskonna liikmeile. Et neid ülesandeid täita, peame kõigepealt endis looma ja hoidma sisemise tasakaalu ja täielise teadvuse oma õigusist ja kohustusist. Kogu meie toime olgu rajatud plaanikindlu-

sele — vähem rääkimist ja rohkem tegusid. Ning edasi, rahulolu nende oludega ja materiaalsete võimalustega, mida pakuvad erakorralised ajad. Need ajad võivad ja ongi mõnes osas kaasa toonud kitsendusi ning meie peame oma elu kokku tõmbama. Ja seda ilma nurinata, sest kokkuhoidlikkus ei ole kunagi liigne. Seejuures peame meie mitte ainult ise kokku hoidma, vaid peame nõudma seda ka teistelt. Peame meenutama endisi aegu, eriti meie iseseisvuse algpäevi. Siis oli meil nii mõnestki ainest puudus, kuid me saime läbi.

Kui rääkida materiaalsest kokkuhoidmisest, siis peame veel rohkem kokkuhoidlikud olema vaimses mõttes — peame hoidma nii oma kui ka võõraid närve. Selge pea ja tasakaalukas tegutsemine on praegu väga väärtuslik. Peame ise olema tagasihoidlikud oma arutlusis ja ütlusis ning jälgima, et teised toimiksid samuti. Kuulujutt — see on kui laviin, mis sünnib väikese pallina mäeharjal, veereb sealt alla, kasvab teel määratu suureks ning toob kadu ja kahju nii inimestele kui ka varandustele. Seepärast ei tule kunagi uskuda kuulujutte, vaid peab uskuma ainult teateid ja informatsiooni, mis on kontrollitud ja välja antud autoriteetsete asutuste või instantside poolt.

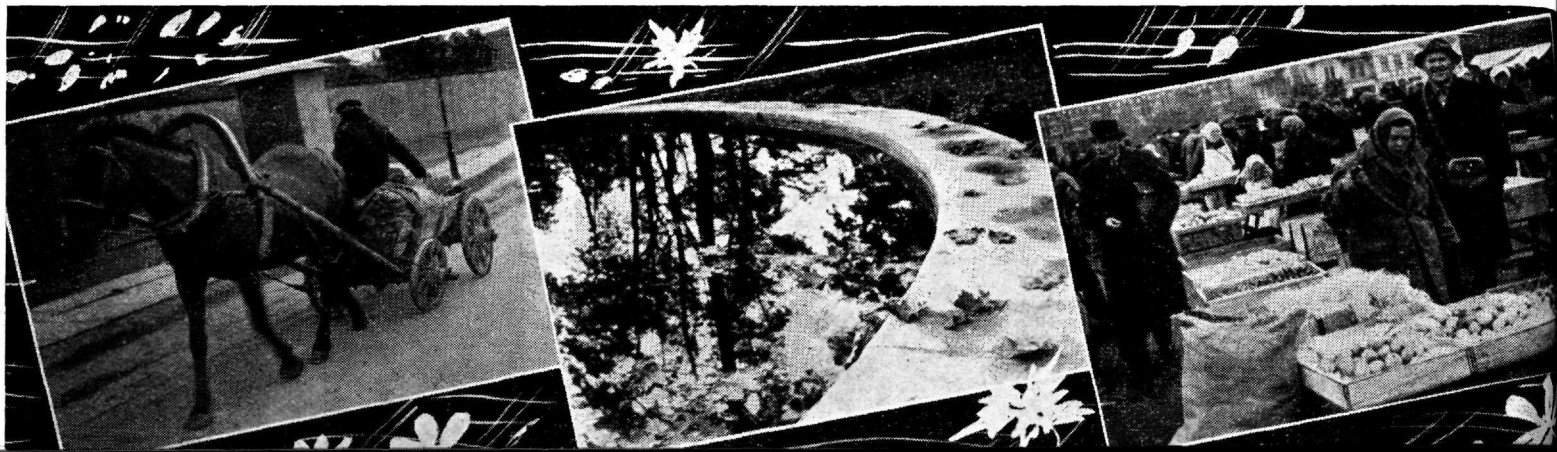
Lõpuks olgu juhitud tähelepanu meie rahvas tervikliku maailmavaate ja mõtlemisviisi arendamisele. Siin peame hoolt kandma, et ükski meie rahvuse liige ei läheks erakorraliste aegade mõjul ja surve all meie rahvale kaduma.

Nii toimides, nii elades suudame ületada erakordsed ajad ja edasi viia ja arendada meie majanduse, kultuuri- ja poliitilist elu.

Sügise kätte jõudmisega on alanud järjekordne uus tööperiood ka Kaitseliidus ja tema eriorganisatsioonides. Mehed on lõpetanud viimased hilissügisised väliõppused ja väliharjutused. Lähemal ajal saadetakse malevatele kätte järjekordne tegevuskava eelolevaks tööperioodiks.

Naiskodukaitse juhtivad tegelased pidasid oma tööperioodi sissejuhatavaid kursusi ja koosolekuid 07.—18. skp. Paides, kus erikokkulekutena kogunesid ringkondade esinaised, sanitaar-, toitlus-, varustus- ja kultuurivanemad.

Sügisese motiive

Balti riikide

abistamislepingud N. Venega

Euroopa suurriikide hiiglaheitlus pole meieni ulatunud, ometi on see mõjutanud meiegi olukordi. Kui Poola väed alistusid ja Saksa väed N. Vene omadega ühisel piiril kokku puutusid, muutus ka sõjapoliitiline seisukord Balti merel. „*Dominium maris Baltici*“ — ülevõim Balti merel, mis seni oli seisnud peagu tervenisti Saksa-maa käes, tuli N. Venega jaotusele. Selle poliitiliseks tulemuseks on N. Vene abistamislepingud Balti riikidega.

Mida taotleb N. Vene nende lepingutega? Seda on üks tema diplomaat lühidalt öelnud: ta ei taha enam maid, ta tahab enam julgeolekut.

Maa-alalt on N. Liit üks suurimaid riike maailmas, kattes $\frac{1}{6}$ mandrite pinnast. Selle maa harimiseks ja kasutamiseks jätkub tal tööd inim-põlvedele.

Mida ta aga nüüdsel suurriikide hiiglaheitluste ajajärgul vajab, on — enam julgeolekut, et teda mitte kergesti sõtta ei saaks kiskuda või koguni mõne äkilise kallaletungiga kahjustada.

Kuni tema suuremaks õhtunaabriks oli võrdlemisi keskmise suurusega Poola, polnud lugu nii tungiv. Teisiti on aga nüüd, kus otseseks tege-likuks naabriks on Euroopa kõige perekam ja industrialiseeritud riik.

Oma õhtupiiride julgeoleku kindlustamiseks pidas N. Vene sel suvel lääneriikidega läbirääkimisi, ilma et need oleksid annud tagajärgi. Tegelikul kujul kerkis küsimus üles nüüd, kus Poola oli kadunud.

Juba lääneriigid tunnistasid, et kui Balti riikidele kallale tungitakse, on ka N. Venemaa ohustatud ja ta peab sõda alustama. Iga sõjamees aga teab, et merelt kallaletungivale vaenlasele on mitu korda kergem vastu panna mererannal kui maa sisemuses.

Samas pidas käesoleva kuu algul oma tööperioodi sissejuhtava koosoleku ka Kodutütarde juhtkond. Noored Kotkad lähevad uuele tegevusperioodile vastu oma tegutsemise 10-aastase kestuse märkimise tähe all.

Meie Kaitseliidu pere on alati suure innu ja kohusetundega täitnud oma üldsuse teenimisele suunatud ülesandeid ja tööd. Nüüd, erakorralistel aegadel, me peame seda sooritama kahekordse hoolikusega ja kahekordsete tulemustega. Me tahame olla praegusel tõsisel ajal kaaskodanikele eeskujuks igas eluavalduses ning aidata kõiki neid, kes ei taipa või

Asi on selles, et maandumise (dessant) operatsioonid on raskeimad kõigist sõjalistest operatsioonidest. Seda kinnitasid ka maailmasõja kogemused.

Suurim dessantoperatsioon, mis seal ette võeti — lääneriikide maabumine Dardanellide kallastele — nurjus, kuigi seal tungis peale ülekaalukas maavägi, toetatud maailma võimsaimast sõjalaevastikust.

Sakslaste maabumisoperatsioon Saaremaale 1917. a. sügisel poleks kunagi õnnestunud, poleks Vene kaitseväed seal olnud täieliselt laostunud, nagu sellest oma mälestustes dokumentaalsete andmete põhjal on kirjutatud meie kindralleitnant N. Reek, kes tol ajal oli Muhumaa kindlustatud positsioonide staabi ülemaks.

Maailmasõjas, nagu nüüdki, valitsesid lääneriikide sõjalaevastikud Põhjamerd. Kuid neile pole mõttesegi tulnud ega tule nähtavasti praegugi Põhjamerelt Saksamaale maabumisoperatsiooni ette võtta, kuigi seal pole ees niisugust katkestamatut Siegfried-liini nagu Saksa-Prantsuse maapiiril, vaid ainult üksikud kindlustused ja sõjalaevastiku baasid. Sellane maabumine oleks üsna lootusetu: seda võiks võrdlemisi väheste jõududega merre tagasi paisata.

See on peapõhjus, miks N. Vene tahtis Balti rannal sõjalaevastiku baase. Seega oleksid maabumiskallaletungid merelt sinna kaldaile üsna küsitavaks, kui mitte sootuks võimatuks tehtud.

Teine põhjus oli N. Venele seni Balti merele ainukesena jäänud sõjasadama Kroonlinna kitsus. Kuigi N. Vene peab oma sõjalaevastikuga kaitsma nelja merd, mis üksteisega peagu üldse pole ühendatud (Balti meri, Must meri, Vaikne ookean, Põhja Jäämeri Valge merega), ja selle tõttu ühesegi neist meredest kogu oma sõjalaevastikku ei saa koguda, nagu seda näiteks saab Saksamaa

ei saa aru aja tõsidusest ja vajadustest. Rahu-likkus ja usk oma juhtidesse, õiglane, asjalik ja viisakas käitumine ja suhtumine kõigile kaas- kui ka välismaalasele, kõike kuulda, kõike näha, kõigest aru saada, kokku hoida kõigis elulisis ettevõtteis, nii suuris kui väikesis asjus, mitte arutleda ja targutada asjust, mis meisse ei puutu ja meist kaugel on — need on aluseid ja meie juhtmõtteid erakordseteks aegadeks. Kui me nende järgi talitame, siis on iga üksiku elu ja olu kergem ja see on kasuks meie ühisele kodule — meie isamaale.

A. TRUUVERE.

oma kahel merel, on Kroonlinn Soome lahe sopis niisuguses asendis, et sõja korral suurriigi kohane laevastik ei saa seal üldse baseeruda: teda võib kergesti sinna kinni korkida, nii et ta ei pääse Soome lahest üldse välja ja ei saa olukorrale Balti merel mingit mõju avaldada.

Selle vastu annavad Balti mere idaranniku baasid N. Vene sõjalaevastikule kohe sootuks teised väljavaated. Mitte asjata ei nimetanud sakslased maailmasõjas meie saari — Saare- ja Hiiumaad — „Balti mere Gibraltariks“. Neile ning Soome lahe suudmele toetudes võib üks sõjalaevastik ka ülekaalukale vaenulisele sõjalaevastikule Balti mere keskosas peavalu teha ja talle sissetungi Riia, Soome ja Põhja lahte keelata. Seega on loodud, nagu N. Vene lehtedes seda nimetatakse, „raudne rõngas ümber Balti mere idakalda“ mida kallaletungijal kerge pole läbi murda.

*

N. Vene abistamislepinguis Eesti ja Lätiga on seepärast tähtsaimaks osaks sõjalaevastiku ja lennuväe baasid, mida N. Venele renditakse Paldiskis, Saare- ja Hiiumaal, Vindavis ja Liubavis, ning rannapatarei asendid Domesnäsi maaninal, vastu Irbeni väina ja Sørve säärt.

Neid võib lugeda lepingu püsivaiks elementideks.

Lepingu muutlikumaks ja ajutisemaks elementiks peab lugema neid N. Vene maa- ja õhujõude, mida ta erilepingu põhjal on seal teataval arvul õigustatud pidama baaside ja lennuväljade kaitseks. Nagu kindral J. Laidoneri 12. okt. raadio kõnest kuulsime, on Moskvas lepingu sõlmimisel kokku lepitud sõjavägede arvu kohta baaside ja aerodroomide kaitseks praeguse sõja kestusel. Hiljem määrati Tallinnas mõlema poole sõjaasjatundjate segakomisjonis nende sõjavägede paigutamise rajoonid: teatav arv Paldiski rajooni, teatav arv Saare- ja Hiiumaale; ülejäänud osa ajutiselt Haapsalu rajooni. Pealeselle ajutiselt Kuusiku ja Kehtna riigimõisades lennubaasid.

Laevastiku baasid tulevad seega alatiseks Paldiskisse ja saartele, sõjaväed aga ajutiseks nende sõjaaegseks kaitseks.

*

Lepingu teiseks tähtsaks osaks on vastastikuse sõjalise abi andmise kohustus. See kohustus on piiratud niihästi kallaletungija kui ka koha suhtes. Kallaletungija peab olema üks Euroopa suurriikidest. Mõne mitte-Euroopa suurriigi, näiteks Jaapani või Ameerika Ühendriikide, kallaletung N. Venele ei tekita Balti riikidele mingisugust abiandmise kohustust, samuti ka mitte mõne Euroopa riigi kallaletung, keda ei arvata suurriikide liiki.

Koha suhtes on abiandmine piiratud nii, et kallaletung peab toimuma lepinguosaliste riikide Balti mere randadele või nende otseses naabruses olevate Balti riikide kaudu. Eesti on kohustatud abi andma ainult neil juhtumel, kui üks Euroopa suurriikidest tungib kallale N. Venele kas üle

Soome lahe või läbi Läti territooriumi või N. Vene baasidele, mis asuvad Eesti rannal.

N. Vene kohustub pealeselle abistama Eesti väge relvastusega ja muude sõjamaterjalidega soodsail tingimustel.

Vastastikuse abiandmise lepingu loogiliseks järelduseks on, et kumbki lepinguosaline kohustub mitte sõlmima liituseid ja mitte osa võtma koalitsioonidest, mis on sihitud teise lepinguosalise vastu.

Eestil pole seni muid liituseid olnud kui liit Lätiga ja see leiab uues lepingus koguni kinnitust: kallaletung Lätile loetakse seal kallaletungiks ka Eestile ja ümberpöörduvalt.

*

Lepingu kolmandaks tähtsaks osaks on tagatiseid, mida tegelikult N. Venemaa annab Eestile, kuigi need on vastastikused.

Lepingu sissejuhatuses seletatakse, et tema sihiks on 2. veebruari 1920. a. rahulepingust alustatud sõbralike suhete arendamine, mis on rajatud riikliku iseseisvuse tunnustamisele ja teise lepinguosalise siseasjusse mittesegamisele.

Uhtlasi seatakse seal 2. veebruari 1920. a. rahuleping ja 4. mai 1932. a. leping mittekallaletungist ja tülide rahulikust lahendamisest endiselt vastastikuste suhete aluseks.

Lepingu § 5-as öeldakse, et lepingu teostamine ei tohi milgi viisil puudutada lepinguosaliste suveräänseid õigusi, eriti nende majanduslikku süsteemi ega riiklikku korda. Maa-alad baaside ja aerodroomide all jäävad Eesti vabariigi territooriumiks.

Nende tagatiste üle on Moskvas kokku lepitud N. Venemaa juhtivate riigimeeste Stalini ja Molotoviga, kes neile on pannud erilist rõhku. Ja pole mingit põhjust arvata, et need tagatiseid ei ole tõsiselt mõeldud.

Vastupidiseid kuuldusi on viimastel päevadel levitanud mõningad sakslased, et hoogu anda oma suguvendade väljarändamisele. Kui aga meele tuletada, missuguseid sihte N. Venemaa selle lepinguga taotleb, siis peab jõudma teisele otsusele.

See leping lähtub mõlema lepinguosalise loomulikust geopoliitiliste huvide ühtlusest: kaitsta Balti rannikut võõra kallaletungi vastu. See huvi on selge ja kindel, selle kohta ei ole lahkavusi.

Vastastikuse abi andmise lepinguid on sõlmitud väga mitmesuguste riigi- ja ühiskondlike kordadega riikide vahel. Nii on neid sõlminud ka N. Venemaa. Ja need erinevused pole takistanud nende lepingute funktsioneerimist.

Kaitsepoliitiliste huvide ühtlust on kergem taotleda, kui pooled jätavad üksteisele täielise vabaduse sisepoliitiliseks erinevusiks. Nii on ka Nõukogude Venemaa endaga vastastikuse abi andmise lepingus seisval Välis-Mongoolia vabariigil jätnud puutumatuks tema enda sisemise ühiskondliku ja riikliku korra, kuigi nende mõlemate lepinguosaliste väed on sagedasti külg külje kõrval võidelnud Mongoolia piiridel Jaapani ja Mandžukuo kallaletungivate vägede vastu. See

Anna Haava 75-aastane

Pühapäeval, 15. oktoobril, ületas meie vanemapõlve kirjanikke-luuletajaid Anna Haava 75-aastase vanusepiiri, mil puhul oli korraldatud luuletaja auks üle riigi aktusi ja austuseavaldusi.

Anna Haavat loetakse silmapaistvaks tundetooniga luuletajaks Eestis. Tema kümme luuletuskogu, millest esimene ilmus 1888. a. ja viimane 1935. a., moodustavad tähelepandava osa eesti luulekirjanduses. Tema laulud on suuremalt osalt individuaalse tundetooniga, kuid neis peitub ka väga palju isamaa-armastust. Õige sageli on ta väljendanud sügavaimat armastust kodu ja kodumaa vastu, millest eriti paistab silma ta palvesarnane laulusõnadega pöördumine kodumaa poole: „Ainult peale varju ja kätele tööd, Üks suutäis leiba, üks jalatäis maad — oh kodumaa!”

Oma kõrgele vanadusele vaatamata pole juubilar veel tänapäevalgi eesti luuleparnassilt maha astunud, vaid töötab kogu aeg edasi, kavatsedes lähemal ajal välja anda koguni oma uue luuletuskogu.

Anna Haava teeneid on hinnatud Kaitseliidu Kotkaristiga.

Soovime lugupeetud juubilarile rahulikke vanadusepäevi eesti ilusa ja kõlava luulemuusa teenimisel.

Oma asjus

Käesoleva numbriga lähtub „Kaitse Kodu!” ilmumisest neliteist aastat. Aastapäeva puhul täname kõiki lugejaid, kaastöölisi ja kuulutajaid senise osavõllikkuse eest meie ajakirjale. Ühtlasi loodame kõigilt vanadelt kui ka uutelt „Kaitse Kodu!” sõpradelt sama poolehoidu ka edaspidi.

„Kaitse Kodu!” toimetus ja talitus.

ei soodustaks, vaid kahjustaks mõlema kaitse huvisid, kui üks neist hakkaks häirima teise siseelu.

Teiseks on N. Venemaa poliitika Euroopas rahu ja julgeoleku kindlustamise poliitika. Seda on ta taotlenud juba aastaid ja sellele ta on jäänud truuks ka praegu, võttes Poolamaa pärandusest endale ainult valgevenelaste ja ukrainlaste maa-ala, mis mitte ainult Saksamaa, vaid juba 1919. a. Pariisi rahukonverentsil ka lääneriigid olid talle lubanud. Rahu kindlustamine piiridel eeldab aga ka rahulikku arengut piirimaadel. See on, miks omal ajal Peeter Suur jättis Baltimaadele ja hiljem Aleksander I Soomele nende endi sisekorra. Sama huvi juhib nüüd ka N. Vene valitsejaid.

Uhe rahva rahu ja julgeoleku teguriteks on ka tema ühiskonna stabiilsus ja majanduse efektiivsus.

Praegu näeme, kuidas N. Vene väed, tulnud sisse Ida-Poolasse, alustavad seal kohe mõisade jaotamist. See on meil ammu teostatud. Nüüd selgub, mida isegi üks Saksamaa kõrgem riigitegelane aastate eest oli sunnitud meie maauuenduse kohta tunnistama: „Seda olete teie hästi ja õigel ajal teinud.”

Meie pakume N. Venele mitte ainult sõjalaevastiku baase, vaid, nagu meie uuest kauba-

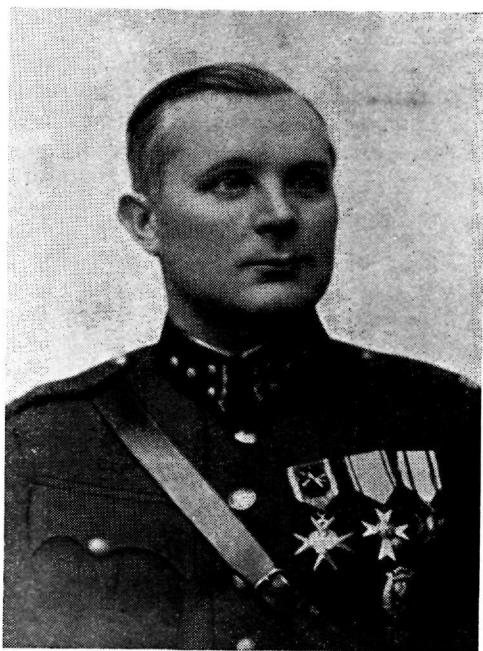
lepingust näha, ka toiduvarustusbaasi Leningradi tööstusringkonna jaoks. Korralik toitlusvarustus on aga üheks olulisimaks ja väärtuslikemaks elemendiks ka iga riigi välises julgeolekus.

Nagu N. Vene asjatundjad ise kinnitavad, on nende uued suurpõllupidamised alles ülesehitamise ja katsetamise ajajärgus, kusjuures linnade varustamiseks riigimõisad (sovhoosid) näivad enam andvat kui ühispõllupidamised (kolhoosid), mõlemad aga arenevad ladusamalt lõunapoolsemal legendikel, kus Ameerika rohtlaante eeskujul on võimalik ekstensiivne mehhaniseeritud suurpõllupidamine. Kõige suuremad raskused tekivad aga Daani-eeskujulise intensiivse karjamajandusega, mis vajab individuaalset kohanemist ja individuaalset hoolt — vooresi, mida meie idanaaber viimastel aastatel on hakanud arendama nõndanimetatud Stahhanovi liikumisega.

See ongi põhjuseks, miks meie intensiivse karjamajanduse baas on tähtis ka N. Vene riiklusele, tema põhjapoolsete tööstusrajoonide toitlusvarustamisele ja tema välisele julgeolekulegi. N. Venemaa praegustest juhtidest oleme aga näinud, et nad oskavad riigihuvisid kõrgemaks pidada kõigist muudest huvidest.

ED. LAAMAN.

Fr. Tammar 20 aastat orkestrijuhina

Käesoleva aasta septembrikuu keskpaiku tähistas meie Kaitseliidu perele ja orkestrantidele hästi tuntud ja armastatud juht Friedrich Tammar oma mitmekordset juubelit. Nagu ta ikka on olnud tagasihoidlik ja sõbralik, nii möödus ka ta juubelite sari vaikselt.

Fr. Tammar sündis Tapal 12. okt. 1900. a., kus ta vanemad omasid väikese kinnisvara ja kus ta isa samuti oma igapäevase töö kõrval leidis aega innukalt seltskonnatöös kaasatöötamiseks. Veel praegugi, olles kõrges vanaduses, on ta Imastu invaliidide kodus orkestrijuhiks. Isast päritud muusikaline anne ja energia seltskondlikuks tööks on ka meie juubilari juures tugevasti esile kerkinud. Vabariigi esimestel päevadel oli Fr. Tammar vabatahtlikuna kooliõpilaste pataljonis, ühtlasi pataljoni orkestris. Pärast Vabadussõja lõppu ta siirdus jällegi Tapale, oma sünnilinna, asudes juhtima Tapa raudteelaste orkestrit ja hiljem Tapa Haridusseltsi orkestrit. Samal ajal ta algas õppimist Tallinna Konservatooriumis trompetiklassis,

mille lõpetas heade tulemustega 1926. a. 1923. a. Fr. Tammar asus õpetajaks-kasvatajaks Harku alacaliste parandusasutusse, asudes ühtlasi 1925. a. juhtima puhkpillimuusikaseltsi „Edu“ orkestrit Tallinnas.

1929. a. kutsuti Fr. Tammar KL Tallinna Maleva orkestri juhiks, millisel kohal, olles ühtlasi Kaitseliidu orkestrite üldjuhiks-inspektoriks, juubilar on töötanud suure eduga tänapäevani. Tema juhtimise ajal on KL Tallinna Maleva orkestris kui ka üldse KL orkestrite tegevuses olnud märgata suurt edu. Kõige muu kõrval on Fr. Tammar oma orkestriga osa võtnud paljudest laulupidudest. Pealeselle oleme näinud teda üldjuhina Tartus, Tapal, Keilas ja mujal korraldatud laulupäevadel.

Fr. Tammar on tegutsenud koorijuhina 20 aastat, kutselise õpetajana 15 aastat ja Tall. Maleva orkestrijuhina 10 aastat. Need on küllaltki pikad aastad tööd inimese elus. Ei saa mainimata jätta, et Fr. Tammaril on tulnud töötada väga raskeis tingimuses. Seoses kutsetöoga, mis toimub väljaspool Tallinna, Harkus ja praegu koguni Laitses, on juubilar pidanud kaugete vahemaade tõttu pühendama palju energiat oma kutseliste ja muusikaliste huvide niitide ühendamisele. Hoolimata kõigist raskusist on juubilaril jätkunud indu ja töötahet kõigiks ülesandeks. Me näeme Fr. Tammarit isegi tuletõrje orkestrite üldjuhina, orkestrijuhtide kursuste lektorina ja Lauljate Liidu puhkpillimuusika sektsioonis tegutsemas jne. Seltskonnatöö on tänamatu töö. Tasu, mida selle eest saadakse, katab vaevalt selle tööga seotud kulutused. Ainuke tasu sellest tööst on teadmine, et on tehtud väärtuslikku tööd ja et see töö on kannud vilja. Seda võib meie juubilar täiel määral tunda. Meie Kaitseliidu orkestrijuhtide ja orkestrantide pere soov oleks, et Fr. Tammaril jatkuks veel kaua energiat ja tahet püsida meie Kaitseliidu orkestrite üldjuhina, hoolimata sellest, et tal tuleb täita neid ülesandeid väga raskeis tingimuses seoses oma kutsetöoga. Tall. Maleva orkester, tahtes tähistada oma juhi juubelit, korraldab 22. okt. k. a. algusega kell 12 Estonia kontsertsaalis kontserdi ettekannetega orkestrilt ja solistidelt. Olgu seegi kontsert üheks lüliks juubilari elutöös, milleks soovime kõige paremat kordaminekut.

J. Sillari.

Eripreemiade loosimise tagajärjed.

18. septembril s. a. toimus «Kaitse Kodu» talituse ruumes Kaitseliidu üleriigilise revisioonikomisjoni esimehe major E. Säulepi juuresolekul Kaitseliidu Peasiaabi ülema kolonel J. Maide poolt määratud eripreemiade loosimine nende KL malevate instruktorite ja sekretärade vahel, kes 30. augustiks 1939. a. on kogunud «Kaitse Kodulle» ja tasunud ära vähemalt 15 aastatellimist.

Loosimisel langesid preemiad: instruktorite vahel loositav preemia Kr. 150.— KL Võru Maleva instruktorile Evald Raiõile ja sekretärade vahel loositav preemia Kr. 100.— KL Võru Maleva sekretärile Eduard Kõlekaurile.

Kõigile KL malevate instruktoritele ja sekretäridele, kes «Kaitse Kodu» tellimiste kogumise aktsioonist osa võtsid, avaldab tehtud töö eest tõsist tänu

«KAITSE KODU» TALITUS.

Postipoisist — postilennukini

Ülevaade ülemaailmse postiliidu tegevusest ja märkmeid posti ajaloost meie kodumaal

Neil päevil möödus ülemaailmse postiliidu asutamise 65 aastat, mis puhul pole huvituseta vaadelda pisut niihästi ülemaailmset postikorraldust kui ka postiloolisid meie maal ajaloolise tausta valgustusel.

Külastasime Postitalituse majas asuvat postimuuseumi, mille juhataja Jul. Bleyer andis meile lahkeid seletusi postimuuseumi väljapanekute kui ka rahvusvahelise postikorralduse kohta.

Postimuuseum — ainulaadsemaid ja kindlasti ka vähetuntuid asutusi Eestis — on paigutatud Postitalituse majas asuvasse kolme väikesse tuppa. Kuigi muuseum on alles korraldamise ja organiseerimise ajajärgus, leidub siin juba väga mitmekesiseid ja huvitavaid esemeid kodumaa postiajaloo alalt. Alates vanadest ürikutest, mis käsivad meie postikorralduse vanemat aega, ja lõpetades võltsitud postmarkide koguga tänapäeval, hõlmab postimuuseum huvitavalt korraldatud väljapanekute kaudu kogu meie postiajalugu. Lähemas tulevikus avatakse muuseum ka laiematele hulkadele ja siis võib iga postiasjandusest ja -ajaloost huvitatu selle meie ainulaadse ja omapärase muuseumiga lähemalt tutvuda.

Uhenduses ülemaailmse postiliidu juubeliga andis postimuuseumi juhataja Joh. Bleyer meile rahvusvahelise postikorralduse kohta järgmise ülevaate.

9. oktoobril 1874. a. Helveetsia pealinnas, Bernis peetud kongressil kirjutasi 22 riigi postiaministratsioonide esindajad alla sõlmitud postikonventsioonile, rahvusvahelise korrapärase ja ühtlase postitalituse korraldamiseks.

Sellest rahvaste solidariteedi aktist arenes hiljem välja kogu maailma hõlmav postivõrk, mille kaudu tänapäeval toimub kõigi rahvaste omavaheline läbikäimine vaimsel alal.

Neid ülesandeid täidab igas kultuurriigis riiklik postiametkond nelja talitusliku haru kaudu: post, telegraaf, telefon ja raadio.

Vaatleme korra üldjoontes postiasjanduse arengut.

Postiasjandus on aastatuhandeid kestnud inimsoo kultuuri ja vaimse arengu tulemus lihtsamatest läbikäimise kujudest meie moodsa tänapäeva kujuni, saades vahetalitajaks rahvastele nende läbikäimises vaimsete eluavalduste alal mõtete, sõnumite, tunnete ja ideede levitamiseks. Sellest tingituna on tänapäeval igas kultuurriigis loodud postiametkonnal täita tähtsaid funktsioone ühiskondlikus elus.

Rahva vaimse arenemise põhjanevaks teguriks ja loomusunniliseks ühiskondliku eluavalduse tarbeks on läbikäimise võimalus inimeste vahel ja teadete vahetamine.

Kultuuriajaloo teame, et inimeste püüded anda edasi oma mõtteid ja teateid arusaadaval kujul ulatuvad tagasi aastatuhandesse.

Algul toimus teadetevahetus inimeselt inimesele, niiüteldi suust-suhu ja käest-kätte. Ka loomulik püüds säilitada oma mõtteid ja teateid on samuti igivana. Alates kaljukoopa-inimese poolt mitmesuguste raamatute märkide ja kujutuste raaiumisega kaljuseintele ja jõudes inimese loova vaimu arengu tulemusena kirjatähtede leiutamiseni.

Hiljem levis rahva kultuurielu tõusuga ka kirjutamisoskus. Selle tulemusena inimene jõudis arusaamisele kirjaliku sõnumi kui omavahelist läbikäimist soodustava vahendi tähtsusest.

Kirjalikkude sõnumite ülestahendamiseks võeti tarvitusele looduses leiduvaid mitmesuguseid aineid, nagu kivi, papüurus, savi, pergament ja meie ajal paber.

Säilinud vanimad kirjalikud dokumendid on savi- ja paberi kirjad paartuhat aastat enne meie aja arvamist, mis oma kuju poolest, — savist plaadike ühes kestaga, — vastavad täiesti meie tänapäeva kirja paberilehele ühes ümbrikuga. Mitte vähema vanusega on säilinud hieroglüüfides kirjutatud papüüruserullid.

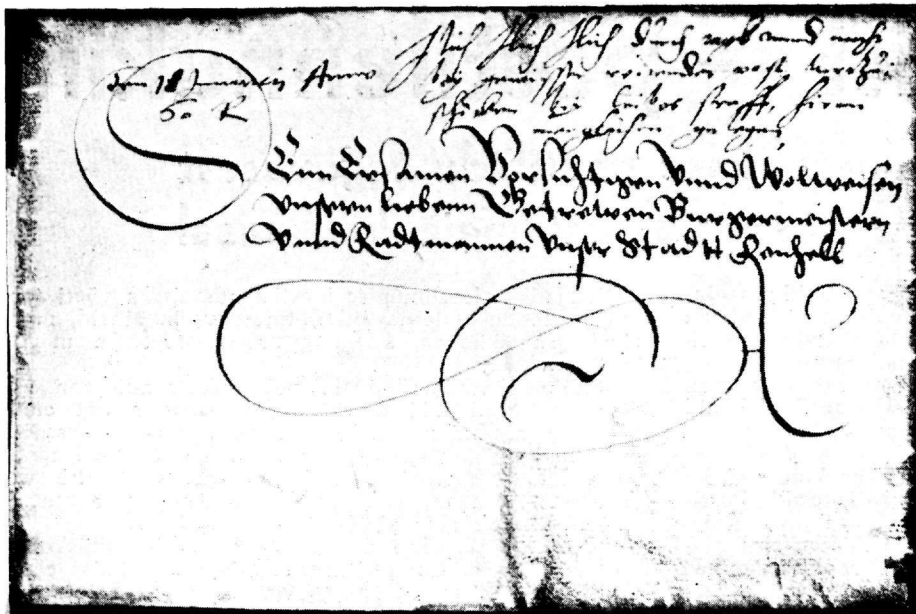
Rahvaste järjest arenevast ja laienevast ühiskondlikust tegevusest tingitud omavahelise läbikäimise elavnemine tekitas tarviduse sobivamate ja kiiremate vahendite, vahetalituslikkude jõudude ja institutsioonide järele, millest tänapäeval on tuntud postiasjandus ja selle kasutatavad mitmesugused liiklemisvahendid maal, merel ja õhus.

Enne korrapärast postikorraldust olid juhuslikuks sõnumite edasitoimetajateks rändavad kaupmehed, muusikud, mungad, rändurid, laevamehed j. a., mille eest neile makseti juhuslikku kokkulepitut tasu.

Hiljem meie aja mõiste kohase korrapärase ja riikliku postikorralduse loomisel, mis meie kodumaal ulatub sajandeid tagasi, rootsi ajastusse, algas elavnemine esialgu ametlike kirjade vahetamisel. Sest teenistusse palgati posti edasitoimetamise ülesandeid täitvad postitalunikud, kes postipaunaga üle öla, postisarvega märguandmiseks ja piigiga kaitseks, algasid oma vaevarikast teekonda sihtpostiasutuse poole, nii päeval kui öösel, aastaaja peale vaatamata läbi met-

Tallinna postiteenijate ajalooline lipp postimuuseumis, millega nad võtsid osa 1917. a. rongkäigust

Viimse Liivimaa Ordumeistri Gotthard Kettleri kokkupandud kirja aadressikülj, mille pahemal pool ülal on kättesaamise mäрге, paremal pool ülal mäрге kiire kättetoimetamise üle postiratsanikuga

sade, üle soode ja mägede. Jalgsi käivale postitalu-isikule seltsis ratsa postimees, siis järgnes romantiline postitõlla ajastu oma elurõõmsa postipoisi kujuga, hiljem aurulaev, raudtee ja kõige uuemal ajal moodne sadasid kilomeetreid tunnis kattev lennuk.

Olles kiirel sammul läbistanud möödunud sajandid ja jõudnud 19-dasse sajandisse, tuleb märkida, et see sajand oli suure tähtsusega mitte ainult eesti rahva elus, vaid ka ülemaailmses ulatuses. 19. sajand oli muuseas rikas rohkete leiutuste poolest, nagu teiste seas telegraaf, telefon ja radio. Kõik see tõi rahvaste omavahelisse läbikäimise järsu elavnemise kõigil aladel.

19. sajandi algul oli postikorraldus kõigis maades veel välja arendamata. Sisepostiliiklemine toimus halbade teedevõrgu tõttu aeglaselt. postitariifid olid kõrged ning igal maal ebaühtlased. Postitalituslikud toimingud posti saatmisel olid väga keerulised.

Kõiki tarvilikke lihtsustusi tuli alles luua, kuna riikide postiametkonnad ei olnud veel elavnenu-d olukorrale ette valmistatud.

Suur-Britannias, kus tol ajal postiliiklemine eriti suurenenud ning kus seepärast valitses terav rahulole-matus mahajäänud postikorralduse üle, tõi Rowland Hill'i 1840. a. postireform sisemaalises postiliiklemises soodsa lahenduse, mis väljendus n.-n. „Penny postage“ — ühtlase penny postitariifi ja postmargi kui kirja frankeerimise lihtsa vahendi tarvitusele võt-misega.

Enne postmargi leiutamist tuli kirja saatjal postimaks õiendada sularahas.

Suur-Britannia eeskujule järgnesid hiljem ka muud riigid, võttes ümberkorraldamisele sisepostiliiklemise, kuid rahvusvahelise postiliiklemise komplitseeritud talituslik osa jäi veel korraldamata.

Postiühenduste korraldamiseks riikide vahel sõlmitud omavahelised postilepingud olid sisult ebaüht-lased. Erilist raskust nende sõlmimisel tekitasid transiidõiguse ja transiit-postisaadetiste edasitoimetamise

est võetavate maksude küsimused. Sagedasti nõudis mõni maa väga kõrgeid transiitmakse. Arusaadavalt mõju-tas see asjaolu omakord rahvusvahelisi postitakse, mille kaudu iga postiaadministratsioon püüdis katta suuri kulusid, mida temale tekitasid rahvusvahelised postiühendused. Kõik need takistavad asjaolud nõudsid nüüd kiiret lahendamist.

Rahvusvahelises postiliiklemises tekkinud ummiku lahendamiseks kutsuti Põhja-Ameerika Ühendriikide peadirektor Montgomery Blair'i algatusel 1863. a. Pariisi kokku 15 riigi esindajad.

Konverentsi piirduiti vaid teatavate põhimõtete ülesseadmisega, mille kohaselt igal riigil tuli sõlmida uued postilepingud.

Aastate möödudes esines Saksa juht Heinrich v. Stephan 1868. a. laiaulatuslikuma rahvusvahelist postikorraldust ühtlustava kavaga ja ettepanekuga postikongressi kokkukutsumiseks. 1870. a. puhkenud Saksa-Prantsuse sõja tõttu võisid aga 22 riigi postiaadministratsioonide esindajad alles

1874. a. kokku astuda nõupidamisele, mis peeti Bernis. Samal aastal, 9. oktoobril, sõlmitigi Ülemaailmse Postiliidu Konventsioon, mis jõustus 1. juulil 1875. a.

See sündmus leidis käsitlust ka meie kodumaa tollaegse ajakirjanduse veergudel.

Seega sai teoks rahvusvahelist postiliiklemist korraldav Postiliit, mille juhtmeteks on odavad ja üht-lased postitaksid ning kiirus ja täpsus postisaadetiste edasitoimetamisel.

Postiliidu ülesanded on lühidalt fikseeritud konventsiooni 1-ses artiklis, mis kõlab eestikeelses tõlkes järgmiselt:

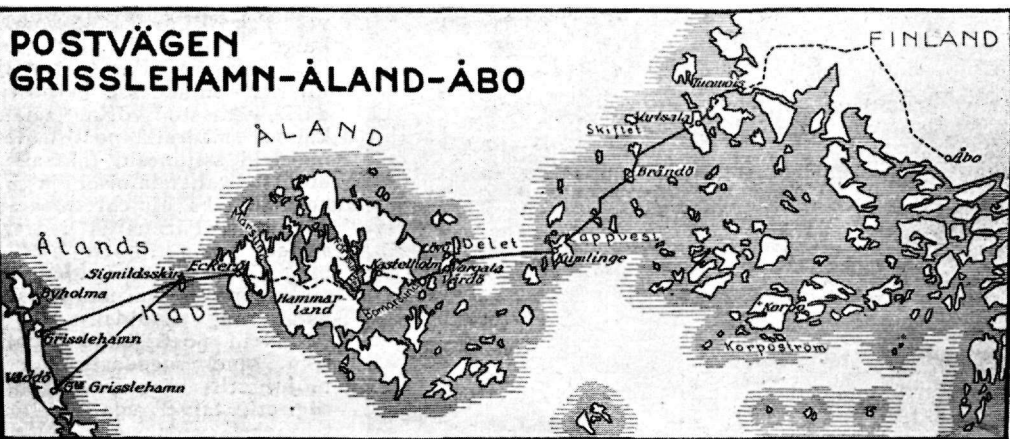
„Maad, kelle vahel käesolev konventsioon sõlmitud, moodustavad vastastikuseks kirjapostisaadetiste vahetamiseks ainsa postipiirkonna, nimetusega Ülemaailmne Postiliit. Postiliidu ülesandeks on ka mitmesuguste rahvusvaheliste postitalituste organiseerimine ja täiustamine.“

1874. a. korraldati postiliidu konventsiooniga üks-ainus postitalituslik haru, nimelt, kirjapost, mille hulka kuuluvad kirjad, postkaardid, trükitooted, äripaberid, kaubaproovid, pisipaketid ja reljeftrükitooted pimedatekirjaga.

Järgmisel teatud vaheaegade järele peetud kümnelt rahvusvahelisel postikongressil loodi vastavate kokkulepetega juure uued talituslikud postiope-ratsioonid, nimelt väärtkirjad, väärtkastikesed, postitransferdid, postpakid, postikassang, ajalehtede postiabonement, posti jooksvate arvete talitus, kirjaposti ja postpakside transport õhuteel ja posti reisitšekid.

Kõigil postikongressidel täiustati ajanõuete kohaselt postikonventsiooni ja kõiki talituslikke kokkuleppeid.

Eesti Vabariik, kelle post algas tegevust 13. novembril 1918. a., ühines Madridi 1920. aasta kongressi konventsiooniga 7. juulil 1922. a. ja muude talituslike kokkulepetega hiljem, saades sellega täieõiguslikuks Ülemaailmse Postiliidu liikmeks muude iseseisvate maade seas.

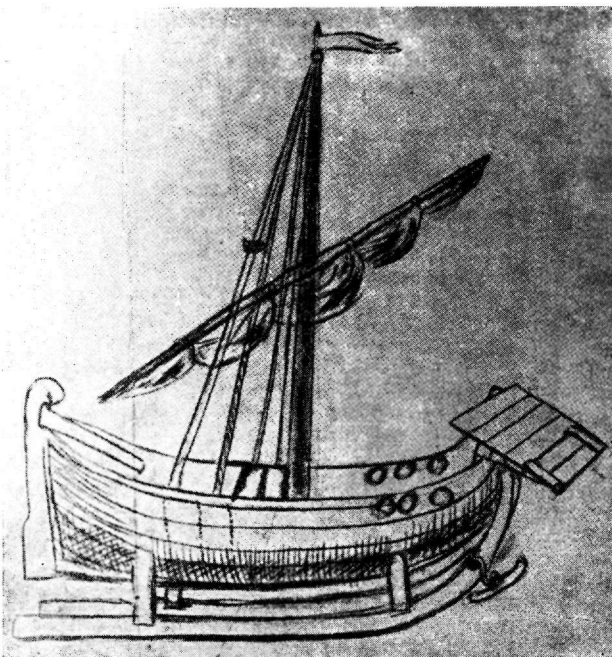
XVII sajandi postitee (Stokholmist) — Grisselehamn — Ahvenamaa saared — Turku (Soome)

Eesti Postiametkonda esindas Postitalituse direktor Jallajas järgmistel postikongressidel: Stokholmis 1924. a., Londonis 1929. a. ja k. a. Buenos Airesis. Kairis 1934. a. esindas Eestit vennasrahva Soome Postitalituse peadirektor Albrecht.

Mis puutub iga maa oma seadusandluse, siis ei riiva Ülemaailmne Postiliidu Konventsiooni ja kokkulepete määrused ühegi maa seaduseandlust kõiges selles, mis neis rahvusvahelistes aktides ei ole täpselt ette nähtud.

Postiliidu häälekandjaks on kuukiri „L'Union Postale“ (s. t. „Postiliit“), mis ilmub Bernis neljas keeles: prantsuse, inglise, saksa ning alates 1920. aastast hispaania keeles.

Bernis Ülemaailmse Postiliidu Rahvusvahelise Büroo nime all tegutsev ja Helveetsia Postiametkonda järelevalvel seisev keskasutus on Postiliidu liikmesmaadele side-, informatsiooni- ja nõuandeorganiks. Büroo personal koosneb 13-dest alalistest mitmesse rahvusse kuuluvast ametnikust, kes töötavad rahvusvahelise õiguse alusel.

Postiveo paat-saani kavand XVII sajandi lõpust

Ülemaailmsesse Postiliitu kuuluvad kõik maad, mille pindala on kokku 130.322.868 km² suur ning millel elab 2.025.875.025 inimest.

Üle kogu maailma vahetatava postikorrespondentsi arvud on otse astronoomilised. Piirdun siin seepärast protsentuaalsete andmete esitamisega. Kogu maailma postikorrespondentsi arvust langeb Euroopale 52,36%, Ameerikale 32,19%, Aasiale 12,27%, Aafrikale 1,27 ja Austraaliale ühes Uue Meremaaga 1,93%

Ka Eesti enese kohta alljärgnevalt toodud arvud annavad kujuka pildi. Nii on näiteks Eestist 1938./39. aastal iga liiki postisaadetisi üle maailma saadetud kokku 4.403.089 postisaadetist. Sellest arvust on saadetud Euroopasse 90,89%, Ameerikasse 6,22%, Aasiasse 1,197%, Aafrikasse 0,917% ja Austraaliasse ühes Uus Meremaaga 0,769%.

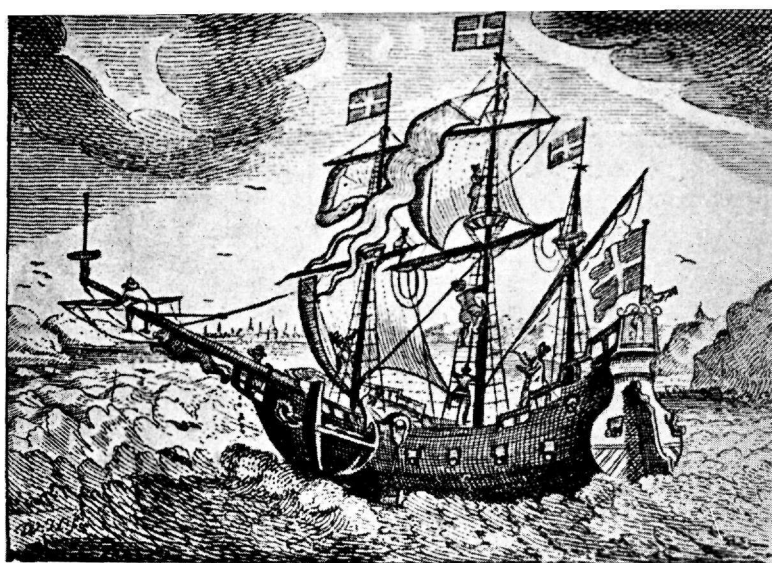
Teatavasti peetakse iga maa poolt vahetatavat postikorrespondentsi arvu ka vastava maa kultuurilise taseme mõõdupuuks. Sellest seisukohast 48 mitmesugust maad vaadeldes leiame, et 1 elaniku poolt aastas vahetatavate kirjade ning postkaartide poolt (nii sise- kui välisliiklemises) on esikohal Vatikani linnriik 1889 postisaadetisega, Eesti 20-dal kohal 21,1 saadetisega ja 48-dal kohal Iran (end. Pärsia) 0,7 saadetisega. Mis puutub 1 elaniku poolt aastas vahetatavate muude kirjapostisaadetiste arvusse (nii sise- kui välisliiklemises), siis on esikohal Vatikan 345,1 postisaadetisega, Eesti 26-dal kohal 8,6 saadetisega ja 48-dal kohal Iran 0,09 saadetisega.

Iga päev saadetakse ja saadakse kogu maailmas miljoneid postisaadetisi, läbitöötamiseks ja kätetoimetamiseks adressaatidele on kogu maailmas postiametkondade teenistuses ligi 2 miljonit isikut, sellest arvust Euroopas 57,35%, Aasias 19,52%, Ameerikas 16,3%, Aafrikas 4,71% ja Austraalias ühes Uus Meremaaga 2,12%. Eesti postiametkonnas on 1.747 isikut.

Kogu maailmas on 390.969 postiasutust, sellest arvust Euroopas 53,75%, Aasias 20,7%, Ameerikas 19,24%, Aafrikas 3,8% ja Austraalias ühes Uus Meremaaga 2,51%. Kui Ülemaailmse Postiliitu astumise aastal 1822 oli Eestil ainult 385 postiasutust, siis on nüüd normaaltüübilisi, eriulesannetega ning abiasutusi kokku 3.927, s. o. 10 korda rohkem, posti, telegraafi-, telefoni- ning raadioasutuste kujul.

Eesti sisepostiliiklemise kõrval on väga suure tähtsusega ka välispostiliiklemine, milleta ei ole mõeldav ühegi rahva normaalne areng.

Nagu kõigest eeltoodust võib järeldada, on Ülemaailmse Postiliidu tähtsus, kui kogu maailma tsiviliseeritud rahvaid hõlmav rahvusvaheline postorganisatsioon, väga suur. Selle elujõulise organisatsiooni tegevus kõikide riikide postiametkondade vahetalitusel ulatub kõikide maade rahvakihtidesse,

XVII sajandi Rootsi laev, mis pidas postiühendusi

kuhu, teatavasti, kuuluvad kaubanduse ja tööstuse ringkonnad, kunst ja teadus, asutused, riigimehed ja harilikud kodanikud, vaene ja rikas, vana ja noor.

Lõpuks tahaksin mainida, et Eesti Postiametkonna püüded on suunatud sellele, et võimaliku otstarbekusega täita rahva majanduslikus ja kultuurilises elus ning arengus vajalike sidetalituse ülesandeid. Selleks on loodud ajanõuete kohane tihe posti-, telegraafi-, telefoni ning raadioasutuste võrk üle maa, on seatud sisse igaliiki sise- ja välismaiste talituslike operatsioonide toimetamine ning loodud publikule igasugused võimalikud hõlbustused.

*

Paar aastat tagasi — 1936. a. — pühitseti Rootsi posti 300-a. asutamise juubelit. Sel puhul ilmus ka vastav mälestusalbum, mis leidub ka postimuuseumi väljapanekute hulgas ja milles esineb huvitavaid andmeid meie kodumaa postiajaloo kohta Riigi keskarhiivi direktori dr. O. Liivi ja teiste autorite sulest.

Juba Rootsi võimu põhjendamisel Eestis tõusis eluline vajadus tiheda teadetevahetuse järele Rootsi kuninga ja valitsuse ning Eestimaa kubermneri ja sõja-pealikute vahel. Kestev sõda võimu kindlustamise eest nõudis raha, varustust, abivägesid, tihti ka korraldusi neis asjus kuningalt, millistes kohalikul kõrgemad juhid põlnud kompetentsed omapead otsuseid tegema. Rootsi ajastu algul käis teatmeteenisus Eesti ja Rootsi vahel peamiselt Soome kaudu, liinil Tallinn—Porkkala—Turu—Ahvenamaa—Stokholm. Vahet kasutati ka Narva—Viiburi—Turu kõrvalteed. Alles hiljem muutus tihedamaks teadete saatmine laevadega otseteed Tallinnast Stokholmi ja vastupidi. Rootsi aja lõpul oli üheks teeks ka Soome lahe rannik Ingerimaa kaudu ja sellele lisanesid laevaühendused merilinnadest (Tallinn, Narva, Pärnu, Riia) Stokholmi, tal-

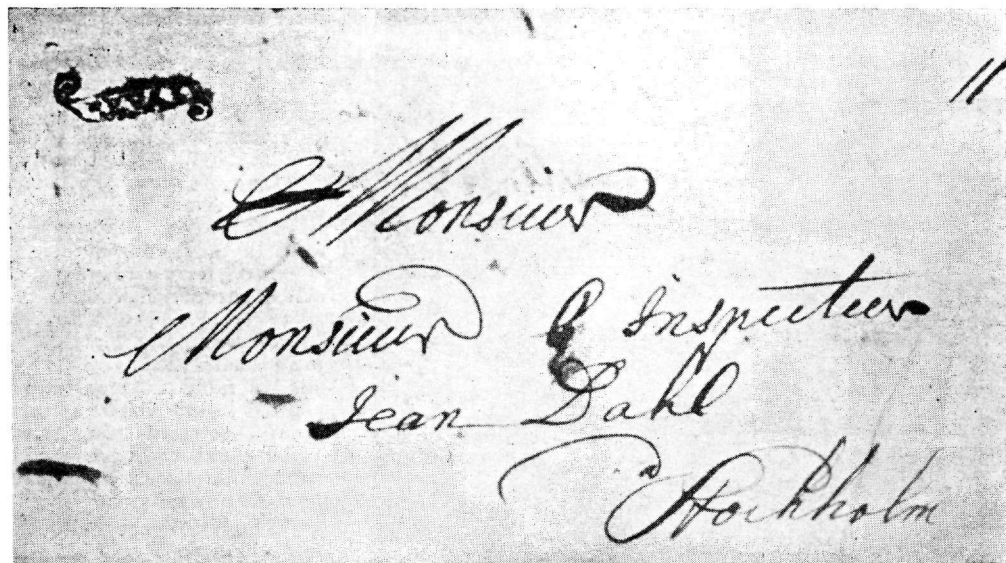
vel aga Riiaast Saksamaa kaudu ning üle Soome kulgev post jäälagunemise ajal isegi ümber Põhja lahe Rootsi. Pärast postijaamade avamist Eesti- ja Liivimaa linnadesse ja postiametnike määramist kujundati viimaste võrku täielikumaks, pandi postijahid käima, määrati postisaadetistele taksid jne. Postimeistrid kujunesid tähtsaks isikuiks igasuguste päevauudiste vahendamisel ja hiljem nad seda seisukohta kasutasid ka ajalehtede väljaandmise näol (Rootsi ajal Tallinnas, Pärnus ja Narvas). Posti püüti juba täpsustada ning Rootsi ajal leiame õige üksikasjaliselt ning kindlalt määratlevaid posti plaane, kus posti saabumine ja väljumine oli ette nähtud kindlail päevadel ning tundidel.

Neid postiplaane muutsid aga ilmastiku ja teestiku olud sagedasti täiesti illusoorseks. Ilmastiku mõju, eriti mereühenduste ebakindlus, tormide aegu sügiseti, talvel aga ka maa teede ummistamine oli teatavasti väga suur. Mõnikord ei saanud Soomest Tallinna veel 17. sajandi lõpul navigatsiooniga aegu kuue nädala jooksul ühtki ametlikku postisaadetist, mis takistas eriti kiiremate ametlike asjade ajamist.

Kuid ka teestik jättis veel väga palju soovida. Meie teed, eriti tähtsamad liiklemisaadrid — maanteed, on väga vanad ja osalt ulatuvad muistsesse vabadusaega, kuid nende olukord korrashoiu mõttes on olnud enamasti väga halb, nagu ta seda oli kuni 18. sajandini teisteski naabermaades. Vaatamata sellele, et teedetegevuse ja korrashoiu kohustused olid väga vanad, ei olnud Eesti- ja Liivimaa teed Rootsi aja algul enamasti muud kui aja jooksul kujunenud ja kulunud sõidurajad viletsate sildade ja parvedega ojaudel ja jõgedel. Kunstlikku abi nende parandamiseks oli inimkäsini pakkunud suhteliselt veel vähe.

Kui nüüd Rootsi valitsus soovis korraldada postindust Baltimail ning kindlamini kujundada ka valitsusvõimu korraldust ja jaotust kohtadel, pidi ta ühes sellega kõigepealt asuma teede parandamisele. See oli üheks tähtsaks saavutuseks, mida võime panna Rootsi ajastu kontole, et meie teelool Rootsi aja lõpuks olid kujunenud niivõrd heaks, et hiljem Vene ajal neile siseriigis ses suhtes üldse ei jõutud enam järele. See eesolek avaldus paljudes teisteski elukorralduse küsimustes.

Eesti alal kujunes rootsiaegne teedekorraldamine siiski sellaseks, et valitsusvõim siin kõik püüdis teha,

Tallinna viimase rootsi postimeister Jonas Liunggreeni kirja aadressiosa (1708. a.), mille vasemal pool ülal on näha lähteasutuse „Reval“ väike postitempli jäljend

et paranemine ilmneks tegelikult kuid materiaalet abi andis valitsus ise õige vähe. Teedetegemise kohustus lasus rüütelkonnal ja mõisapidajail, kes peamiselt andsid teedeparandamiseks, sildade ehitamiseks ja miilpostide püstitamiseks materjali; tegelik töö, kraavitamine, sildade ehitamine ja parandamine, langenud puude ja suurte kivide teelt kõrvaldamine, sillutamine j. m. tehti vastavate mõisaalade talupoegade poolt. Teed jaotati osadeks mõisate vahel, töid juhataksid silla- ja teekupjad Eestimaal adrakohtunike, Liivimaal korrakohtunike järelevalvel. Ülemvalvet teostasid Rootsi aja lõpul asehaldurid.

Niiviisi suudeti viia enam-vähem rahuldavasse olukorda tähtsamad sel ajal Eesti ala läbistavad sõja- ja maanteed, mida mööda kulges tegelikult ka post. Need teed olid: Tallinn—Tartu—Riia; Tallinn—Pärnu—Riia; Tallinn—Narva; Tartu—Jõhvi (-Narva); Tallinn—Haapsalu—Virtsu—Kuressaare. Olgu märgitud, et talveteede suunad kohati oluliselt suundusid mujalt kui suvised peateed. Aga selleksi mainitud teedevõrgus oli paljusid viletsaid osasid, mis Põhja sõja ajal tekitasid moonaveole suuri raskusi. Siin jäävad käsitlemata vähema tähtsusega linnade vahelised (näit. Viljandi—Tartu) kihelkonna ja kirikuteed, mis Rootsi aja kestes jäid väga halba seisukorda, olles kohati isegi reisijate elule ohtlikud.

Liiklemisele ja postiveole mitte vähese tähtsusega polnud valitsuse korraldus 17. sajandi lõpul suuremate teede ääre kõrtside-võorastemajade ehitamise üle, kus reisijad võisid saada öösel peavarju, läbireisil enesele ja hobustele toitu, aga ka hobuseid vahetada. Neist kõrtsidest kujunesid hiljem nii iseloomulikuks meie maanteedele saanud postijaamad, millede endist aega menutav romantika nüüd bensiinijaamade ajajärgul on kadumas varsti täielikult ajalukku.

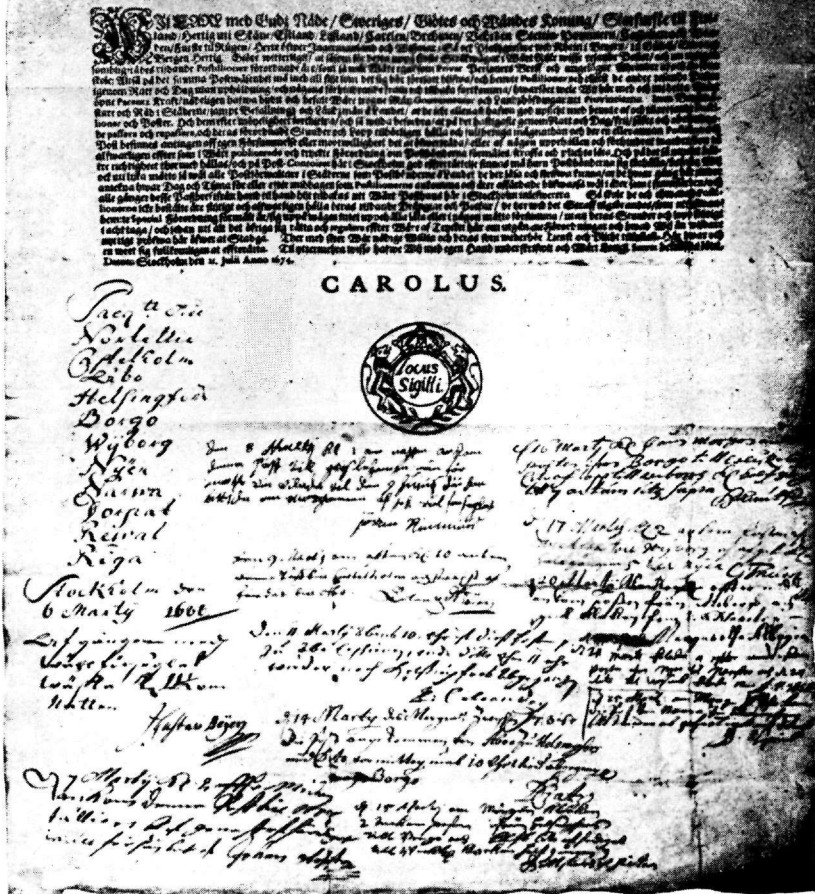
Postinduse arendamisel taheti ikka enam vastu tulla riigialamatele. Kuigi posti saabumisest postirüütel teatas pasunaga linnaturul kodanikele, samuti posti läbisõidul puhus postipoiss pasunat, et elanikud oma kirju võiksid ära anda (sagedasti anti need maal kõrtsmike kätte, kes need edasi toimetasid postile), siis jäi ikkagi veel suhteliselt rohkesti vaeva nõudvaks linnast kaugemal asuval elanikul kirja saatmine. Riigivõimu korralduste teatavkõrgelemisel kasutas aga valitsus veel teisi kiiremaid ja mõjuvamaid vahendeid peale posti. Kiirkäskjalad ja lihtkäskjalad, kihelkonna köstrid oma kihelkonna piirides ja naabruskihelkonna köstrimajani, kirikuõpetajad kantslitel, mõisnikud mõisades ja raed linnades, kõik need seisid ses mõttes valitsusvõimu teenistuses.

Rootsiaegse posti teenistuses seisid paljud eestlased kas postivedajatena, valvuritena, käskjaladena või kaudselt ka teedetegijatena, kõrtsmikena ja köstritena. Kuid postisaadetiste läkitajate valdav enamus koosnes

Joh. Leutneri kirjalik kiri, mis on saadetud Tallinna postimeistrile Adam Leutnerile, et ta võiks anda 50 riigitaatri kättesaamise üle (XVII saj.).

Joh. Leutneri kirjalik kiri, mis on saadetud Tallinna postimeistrile Adam Leutnerile, et ta võiks anda 50 riigitaatri kättesaamise üle (XVII saj.).

Tallinna postmeister Adam Leutneri kviitung kohalikule raele 50 riigitaatri kättesaamise üle (XVII saj.)

Karl XI-nda aegne „posti pass“, mille leidub ka Narva, Tartu ja Rakvere postitulemate märkmeid ja allkirju

siis veel linnakodanikest, kirikuõpetajaist, mõisnikest, kõnelemata Rootsi ametnikest ja sõjaväelastest. Aga 17. sajandi lõpul suureneb järjest ka eestlaste poolt posti kasutamine. Linnakodanikud — eestlased eeskätt, siis aga talupojad, kellel oli kaevata kohalike clamistraskuste üle (nende kirjad, enamasti Tallinna advokaatide kirjutatud, läksid Rootsi, kuningale ja kõrgematele ametnikele) moodustasid siin eesti postitarvitajaskonna. Aga lõpuks, kirjutamisoskuse levides Rootsi aja lõpul nähtavasti ka eesti sõdurid on sagedasti kasutanud posti, et teadustada endi üle kohalikule õpetajale või köstrile, kes teate edasi andsid omastele.

Igatahes tunnistas postinduse areng kõigepealt hariduse, kirjaoskuse suuremat levikut linna- ja maaelanikkonnas. Ühtlasi tõendab ta kindlaid eluavaldusi poliitilisel, usulisel, majanduslikul alal. Puudutamata seda osa, mida etendas postindus eestlaste hulgas Vene ajal, tuleb siin rõhutada tema osatähtsust meie rahvale rootsiaegses Eestis. Andes võimalusi rahvale kergemini kättesaadavaks teha oma häda teatavaks vastavates ametiasutustes, on post teatmeteeninguse mõttes teataval määral aidanud rahvast viia ühendusse kaasaja sündmustega, mis omakord mõjutasid rahva poliitilist meelsust ja sundisid teda aina selgemalt võtma seisukohti asetleidvate muudatuste suhtes.

Lõpuks juuresoleval pildil näide ühest rootsiaegsest eestikeelsest kirjast — palvest, mida Rõuge köster Jürri 1689. a. saatis Tartu piiskopile, kus ta seletab, et vaatamata raskele ajale ja tasu ärajäämisele täitnud ta siiski oma ametit ning palub härdalt, et konsistooriumi asehaldur Strömfeldt'i ees samme astuks, et ta kihelkonnalt oma palga kätte saaks. Lähemalt vt. „Eesti Kirjandus“ 1932, nr. 10, lk. 514 „Rõuge oludest suure nälja ajal“. Kõnesoleva kirja algupärand on Rootsi Riigiarhiivis, Stokholmis.

Auwolick Piiskop Nink Kiek Kuninglicko Kerko Kocho
Wannembid. Amolicko Eszandit

Minna palle allandickult et teje ei tahaz pahhas wotta et minna
kui waine Kerko Orri (-teenija) olle tohtnu teje Silmi ette tulla
omma häddä teile kaibama nink armo nink appi otsima Toist ajast-
aiga käüp io nüüd kui minno ausa kuninliko Taatholdri käsko nin
Sädümisse päle Raugē kerko küstris kutsuti nink woeti nink olle
ma sesamma omma ammetit niddade ette saisnu et ütticki ei woi
õigusse ka minno päle kaiwada! Ent kui minna minnewäl Süggiszel
püsi omma säet kohhut kätte sada, siis om eggämees wasta pannu
et ma suure häddä, waiwa, nink ohto ka Ehk ma kül ütsinä posz
(üksik pois, vanapoiss) olle omma Ello seani ajani woisi ülles
pittä: Siiszi ei olle ma omma ammetit mahha jättnu Enge ni
kui minna hendä Jumala orjuszen (teenistusse) olle säednu omman
ammetin tennu se wäe nink Mäto peräst mees Jummal mul on
andnu nii palju kui ma olle köhtnu. Ent et omi üszik ei woi
Tulest Ellädä nink minna pollgä weel wäähämbeste kui minewäl
ajastal sawat, siis palle minna Teid Auwolick Piiskop nink muud
auwoliko Kerko Wannabid allandickult nink Süddämeest, Teie
tahaz Kunninliko Taatholdrika se peräst kõnnelema ning minno
waist awwitama et ma omma säet palcka kihla kunnast woisi sama
nink ilma ohto eddes pedi omma ammeti etesai sama, kui teje
Auwoliko piiskopi ning kerko kohta wannambide . . .

allandick
Sullane Jürri."

Süggil ette palle sil ommeppimise wäga paari et ma suure gäde,
1706. aastal koge ka Cgk omma sil ulinā pöst olle omma Ello siini
ajast wäga üllā pille. Sgk ei olle ma omma ammetit wäga
jättnu koge ni kui minna igandä Jummalä Cgk omma sil pille.
omman kunnā f. wäe nink mōte pöwōst omma Jummal omma omman
ni palju kui ma olle köhtnu. Ent et omma silpōle ei woi sil teppōle
nink omma pōllgä 1706. 1707. aastal se siini omma wäe ajastal
jättnu, sil palle minna Teid Auwolick Piiskop nink omma omma
et ma 1706. 1707. aastal se lōndā nink omma Teid omma silpōle
nink omma Teid jättnu et se pöwōst omma omma nink omma omma
omman omma et ma omma sil palle da koge kunnast wäga siini
nink et ma Cgk omma silpōle omma omma omma omma omma omma
omma omma piiskopi nink kerko kohta wannambide . . .

allandick
Sullane

Jürri

Ülaltoodud kirja tekst on järgmises sõnastuses:

„Auwolick Piiskop Nink kiek Kuninglicko Kerko Kocho Wannembid. Amolicko Eszandit
Minna palle allandickult et teje ei tahaz pahhas wotta et minna kui waine Kerko Orri (-teenija) olle tohtnu teje Silmi ette tulla omma häddä teile kaibama nink armo nink appi otsima Toist ajast- aiga käüp io nüüd kui minno ausa kuninliko Taatholdri käsko nin Sädümisse päle Raugē kerko küstris kutsuti nink woeti nink olle ma sesamma omma ammetit niddade ette saisnu et ütticki ei woi õigusse ka minno päle kaiwada! Ent kui minna minnewäl Süggiszel püsi omma säet kohhut kätte sada, siis om eggämees wasta pannu et ma suure häddä, waiwa, nink ohto ka Ehk ma kül ütsinä posz (üksik pois, vanapoiss) olle omma Ello seani ajani woisi ülles pittä: Siiszi ei olle ma omma ammetit mahha jättnu Enge ni kui minna hendä Jumala orjuszen (teenistusse) olle säednu omman ammetin tennu se wäe nink Mäto peräst mees Jummal mul on andnu nii palju kui ma olle köhtnu. Ent et omi üszik ei woi Tulest Ellädä nink minna pollgä weel wäähämbeste kui minewäl ajastal sawat, siis palle minna Teid Auwolick Piiskop nink muud auwoliko Kerko Wannabid allandickult nink Süddämeest, Teie tahaz Kunninliko Taatholdrika se peräst kõnnelema ning minno waist awwitama et ma omma säet palcka kihla kunnast woisi sama nink ilma ohto eddes pedi omma ammeti etesai sama, kui teje Auwuliko piiskopi ning kerko kohta wannambide . . .

Et saada pilti rootsiaegse talvise postiveo raskete tingimuste kohta, mis teostati paadiga Porkala maaninast üle Soome lahe Tallinna, selle kohta on säilinud huvitav kirjeldus, mille arvatav autor on omaaegne (1706. a.) Tallinna postimeister Grubb.

See kirjeldus kõlab tõlkes järgmiselt: „Keskööl pühapäevast vastu esmaspäewa (21./22. jaanuaril 1706) algasime meie ettevalmistustega Porkkalast, vedades ühe paari hobustega paadi (nähtavasti kasutati paat- saani) ühe miili kaugusele üle tugeva jää, mis pärast aga muutus nõrgemaks, nii et meie ei saanud enam hobuseid kasutada, vaid pidime juba mehejõul (manskraft) tõmbama paati enda järele ½ miili kaugusel, kuni jõudsime lahtisele merele, mis meile võimaldas

umbes ¼ tee kauguses paadiga sõuda, kuid mitte kaugemale, sest ees oli jälle jää 4½ miili ulatuses, mis ei kannud paati peal ja mida ei saanud purustada, kuid ikkagi algasime läbimurdmistega ja tee rajamisega endale sihtkoha poole, millist tööd jatkasime kuni hämaruseni esmaspäewa õhtul, mil pimeduse kätte- jõudmisega leidsime enda ees mitmesuguses suuruses tugevatest jäätükkidest koosnevaid kuhje, mis triivisid meid merele, kord sinna, kord tänna; vahepeal õo saabumisega pidime suure eluhädaohuga end aitama edasijõudmiseks, kusjuures tuli osalt paati enda järel vedada, osalt sõuda ja lõhkuda ees tõkestavat jääd, kuni jõudsime teise suure jäätükini; nii möödus raske õõ kuni reede hommikuni, sealjuures kannatades kange külma ja märja all, mis oli talumata, kuid siiski meie kohustuse ja lubaduse tunde, millega olime töotanud teenida meie kõige armulikumat kuningat oma elu ning vereg kuni surmatunnini, võtsime end siiski kokku ja töötasime koos niikaua edasi, kuni jõudsime tuge- vale 4-kandilisele jäätükile, mis oli igast küljest 5 kuni 7 sülta suur, mille peale meie tõmbasime paadi, kui parajasti puhus Ost-Nord-Ost tuul, sest meie ei julgenud paati jätta vette sellepärast, et tuul hakkas juba tugevamalt ja ikka tugevamalt puhuma ja suure lainetuse tõttu oleksime kergesti võinud põhja minna. Kuna torm järjest kasvas idas, pidime meie laskma Jumalast juhtida ja ilmastikust ning tuulest end triivi- da suurele merele. Sealjuures mõtlesime ainult asja- olule, et meie senine töö on olnud asjata. Nii möödus aeg, saabus juba jälle kesköö teisipäevast vastu kesk- nädalat, mil olime triivitud 9 kuni 10 miili kauguselt Tallinnast, Hiiumaa ranniku lähedale, kuhu meie siiski ei saanud randuda. Kuid Jumala tahtel pöördus tuul jälle West-Süd-West'i, kusjuures tuul meid samal jää- tükil triivis jälle tagasi, ja kui torm vaibus, asusime tööle, paadi jäast lahtiraiumisega, mis vahepeal oli

Verduni kindluste osatähtsusest lahingus

Palju on kõneldud nii Maginot' kui ka Siegfriedi kindlustatud vöö üle. Praegu seisavad seal maailma parimad armeed vastamisi. Nähtavasti ei julge kumbki pool esimesena rünnata neid võimsaid kindluste süsteeme. Ei ole meil ka käepärast mingeid kindlaid andmeid nende tugevuse üle, kuid loodetavasti ei ole seal olulisi lahkuminekuid endiste kindluste süsteemist, seepärast võiksime meenutada Verduni kindluste ülevaadet, et seega umbkaudu esile manada ka käesolevate kindluste võimeid.

Alljärgnevad read on võetud marssal Pétaini teosest (Maréchal Pétain — La Bataille de Verdun).

Verduni kindlused (fordid) abistasid lahingute ajal suuresti meie sõjaväge ning omasid suure tähtsuse võidu saavutamisel. Seda (fortide osatähtsust) vähetuntud tõsiasi tuleb rohkem levitada, et kõrvaldada ekslikud arvamised kindluste kohta üldse. 1915. a. kõigutas küll suuresti usku pidevatesse kindlustesse. Nii Prantsuse kui ka teiste liitriikide kindlused ei võimaldanud kuigi tõhusat vastupanu võimsatele Saksa suurtükkidele. Liège langes 12 päevaga, Namur — 6 päevaga, Maubege ja Antwerpen — 13 päevaga. Venemaal Kovno (Kaunas) ja Novo-Georgievsk (Modlin) suutsid vastu pidada vaid 12 päeva. Ainukesena Przemyśl kaitsis end venelaste vastu neli kuud, kuid austerlaste poolt taasvallutamisel ta langes võimsate saksa 305- mm ja 420- mm suurtükkide tule all 4 päevaga.

See kõik kompromiteeris kindlusi põhjalikult. Näis, et fordid olid suurtükiväele hästi nähtavateks märklaudadeks, mis olid määratud kiireks purustamiseks. Selle vastandina levis vaade, et ainult välikindlused ja kaevikud annavad sõjaväele vajalist tuge vaenlase tagasilöömiseks. Sellane vaade oli sõjaväes niivõrd levinud, et 25. II 1916. a. taganevad Prantsuse pataljonid möödusid kahelt poolt Douaumont'i fordist,

ilma et nad oleksid sinna asunud. Nad lihtsalt hoidusid kindlusest eemale, pidades seda vaid saksa suurtükitle juuremeelitajaks.

Hiljem, kui juba vaenlase pealetung pidurdati ja algas kuid kestev meeletu võitlus, fordid näitasid oma paremust, sest nad kaitsesid oma paksude seinetega sõdureid ja võimaldasid julget vaatlust. Lahingus kestes Verduni fordid, hoolimata poolikusest, tõendasid oma paremust iga teise kaitsesüsteemi ees. Verdun päästis üldse kindluste au.

Tuleb küsida, miks Verduni kindlused olid tõhusamad kui teised Prantsuse ja välismaa kindlused. Maubege'i fordid olid vanad, ehitatud enne kui ilmusid fuggasmürsud. Liège'i, Namur'i ja Antwerpeni vallid olid küllaldaselt tugevad 15- ja 21-sm suurtükkidele, kuid Saksa üliiraskete suurtükkide tule all nad varisesid kiiresti kokku. 1915. aastal enamik Vene kindlusi jäeti maha vaenlase esimesel surveel. Novo-Georgievski (Modlini) vallid oleksid võinud vastu seista Saksa suurtükitlele, kuid see kindlus kapituleerus oma garnisoni vähese vastupanu tõttu. Pealeselle polnud need kindlused seoses opereeriva armeega. Nüüdisaja lahing nõuab hiigla-arvul igasugust laskemoona, relvi ning inimesi. Üksik isoleeritud kindlus ei suuda seetõttu kuigi kaua püsida. 1916. aastal Verdunis oli aga olukord teine. Kindlus oli täiesti seoses opereeriva armeega. Põhjapoolsed fordid, alates Bois-Bourrus'est kuni Moulaingville'ini kuulusid „vastupanuvöösse“. Ja lõpuks väed olid esmajärgulised.

Seega eeltingimused olid soodsad, mis võimaldas täiel määral hinnata seda jõulisandust, mis annavad sõjaväele kindlused.

Kuni 1870. aastani Verdun omas vaid tsitadelli ja Vaubani kaitsesüsteemi takistusi. 1874.—1880. a. ehitati esimene põhjapoolne fortide ahel (kus ka

jää külge kinni külmanud, see töö kestis kuni kella 6-ni, 7-ni kesknädala hommikul, mil jõudsimme paadi vette lasta. Umbes 1¼ miili kaugusel Naissaarest, kus meie ees oli lahtine meri kuni rannakindla jääni, ¼ tee kauguselt rannast eemal vedasime endi järel paati ja nii jõudsimme üks tund enne pimedat tulekut saarele; neljapäev ja reede puhkasime saarel, sest meie olime täiesti jõuetud raskest tööst ja külmast. Jää Naissaare ja Tallinna vahel oli sellane, et ei paadiga ega ka jala ei saanud läbi, kuid täna hämaruses julgusime meie lõpuks siiski asuda teele, oletades, et jää vahepeal ehk muutub tugevamaks, mis alguses oligi nii ja sellepärast jätsime paadi saarele maha ja läksime jala. Sealjuures pidime siiski selle 3 miili pikkusel teel 4 korda suure hädaohuga roomama käitel ja jalgadel üle nõrga jää, jõudes kella 10 siiski kindlale maale. Kõiki neid raskeid läbielamusi jätame Jumala ja iga targa inimese otsustamiseks. Meie mõtlesime, et ükski meist iial ei pääse eluga, oodates igal

tunnil meie hukkamist ja surma, mis kahtlemata oleks võinud sündida...

Paat on 6 paari aerudega, mis kannab suurel merel kõige rohkem 14 kuni 16 meest peal, paadil on kiili all ja mõlemal pool küljel jalased, millega paati tarbe korral saab vedada jääl või vette juhtida.

Meie meeskond koosneb 12 mehest, kellest 6 pärit Soomest, Karskog'ist, ja 6 meest Tallinna ja Aigna saare postitalunikku, kes uuel aastal tulid (paadiga) Soome, kus nad oleksid võinud ära nälgida ja surra, sest nad ei saanud nii palju toitu endaga võtta kaasa ning ka Tema Armuline H. Härä Maaülem ei toitlustanud neid. Sellepärast nad jäid nüüd kartlikuks ja ei julge enam talvel sagedasti tulla üle Soome. Ka meie ei julge sugugi siit (Tallinnast) jälle tagasi teele asuda sellase ilmaga, kartes et post, paat ja meeskond võib hukkuda. Jääme seniks äraootavale seisukohale, kuni meie näeme, kuidas talv ja ilmastik edaspidi kujuneb.“

1916. a. keesid lahingud): Belleville, St. Michel ja Tavannes. Alates 1880. aastast algas välise kaitsevöö väljaehitus fortide Douaumonti, Vaux' ja Moulainville'iga Meuse'i (Maasi) paremal kaldal ning Bois-Bourrus'iga vasakul.

Fugassmürskude ilmudes tuli katta kõik need ehitused betooniga. 1880.—1897. aastani viidi see töö läbi eelmise fortide vöö juures. Sisemise vöö fortidest said Tavannes ja Souville vaid betoneeritud varjendid.

Pealeselle ehitati järk-järgult vahepealsed fordid: Charny, Thiaumont, Froide Terre, Laufœ; samuti ehitati soomustornid suurtükkidele.

Verduni kindluste uuendus ja täiendus kestis lakkamatult kuni 1914. aastani. Nii tugevdati ehituste võlve raudbetooniga, rajati uusi soomustorne, kaitsevöö taha ehitati maa-aluseid varjendeid ja laskemoonaladusid. Ka ehitati uusi kindlusi, nagu Vacherauville.

Relvastus hoiti samasugusel tasemel kui kindlused ise. Kui tugevnes ehitus, siis tugevnes ka relvastus. 1914. aastaks põhjavöö kindlused omasid: viis peidetavat soomustorni 155-mm kauglaskjate suurtükkidega, seitse peidetavat torni 75-mm (14 toru) suurtükkidega, kaksteist kuulipildujate torni, üheksa kasematti (18 toru) vahede tulistamiseks ja 23 soomustatud vaatepunkti.

Kuid ta polnud veel rahuagse kava kohaselt lõpule viidud. Nüüd, kus tal tuli 1916. aastal lahinguis etendada vastutusrikast osa, oli ta oma võimeis tublisti nõrgendatud.

1915. a. 5. augusti dekreediga tunnistati Verduni kindlused mittetarvilisteks ja ta garnison ja varandused, eriti raskesuurtükid, anti jalaväe käsutusse. Vastavalt dekreedile Verduni kindlused kaotasid enamiku oma relvastusest ja inimjõust. Flankeerivad kasematid jäid täiesti relvadeta, soomustornide tagavarasuurtükkide torud viidi ära, laske- ja toidumoon tarvitati ära mujal ja garnisonid saadeti laiali. Lõpuks veel valmistati ette fortide põhjalik puhastamine juhul, kui need tuleks loovutada vaenlasele. 24. veebruaril, kui sakslased kiiresti edasi tulid, anti korraldus miinikambrid õhku lasta.

Ainult pärast seda, kui Douaumont'i fort läks sakslaste valdusse, uus Verduni sektori ülemjuhatus juhtis võitlejate tähelepanu fortide ja üldse Verduni kindluste tähtsusele kaitse seisukohalt. Tuli kohe käsk, et kindluste purustamiseks kohale asetatud lõhkeained tuleb kohe kõrvaldada. Kuid enne kui see käsk jõudis levida, lendasid nii mõnedki fordid õhku. See sünnitas kindlustele palju suuremat kahju kui sakslaste tuli.

12. märtsil armee juhataja kirjutas ette kindlused uuesti relvastada. Selle otstarvet ta põhjendas järgmiselt:

„Viimaste lahingute kogemused võimaldasid hinnata fortide vastupanuvõimeid. Nad on paremini organiseeritud kaitsmiseks kui teised kaitsepunktid, mis on kiiresti ehitatud lahingute tandreil (fortide asetus ja kuju on õigeaegselt valitud, tule flankeeriv mõju

täpsustatud, varjendid sügavamad ja betoneeritud). Forte võib ja peab kõikjal positsioonide kaitsele ära kasutama..

Kasematid tuleb üle relvastada ja tornid uuesti ehitada: suurtükkide kambreist tuleb kohe lõhkeained kõrvaldada, mis sinna on asetatud nende purustamiseks. Eriteadlaste isiklik koosseis ja puuduvad tehnilised abinõud tuleb kiires korras armeelt välja nõuda.“

Seda käsku polnud aga võimalik täpselt täita sakslaste marulise tule tõttu. Näiteks ei õnnestunud Vaux' ja Thiaumont'i fordis üles seada flankeerivaid 75-mm suurtükke ja neist oli suur puudus Vaux' oru lahinguis. Neid asendasid küll kuulipildujad, kuid viimaste tuli ei ulatanud vajalikesse kohtadesse ega olnud nii mõjuv. Õnnetud korraldused sõja algul (suurtükkide äraviimine ja Douaumont'i mahajätmine) ja kahetsusväärseid sündmusi, mis leidsid aset võitluse esimesel perioodil, nõrgendasid üldiselt meie Verduni kaitsesüsteemi.

Kaitsesüsteemi valitsev fort Douaumont oli sakslaste valduses. Ainuke pidev kindluste vöö — Froide Terre, Souville, Tavannes, Moulainville — sulges küll läbimurde, kuid oli liig kaugel tagalas. Fortid Vaux, Thiaumont, Laufœ asetsesid eraldatult ja olid vaid eraldi toetuspunktid. Kõigest hoolimata näitasid need kindlused suurt tõhusust. Esmajoones nad olid suurepäraseid varjendid, mis hoidsid varuvägesid asjatuist enneaegselt kaotusist. Pealeselle võis eesliini lähedale koondata laskemoona ja toitu sõdureile. Neisse olid koondataud staabid ja vaatepunktid ning sideteenistus. Fortide juures süvenes kaitsetahe, kuna kindlustatud punktide peaosa seisis selles, et siduda väeosade saatus kindlustega. On vist täiesti üleliigne meenutada Vaux' garnisoni sangarlikkust vastupanus ja ägedais lahinguis Thiaumont'i juures, kusjuures kindlused käisid korduvalt käest kätte.

23. juunil 1916. a. pärast võimsat suurtükkitule ettevalmistust, kusjuures vastane ei uskunud enam vastupanu võimalusisse, ta ründas 19 jalaväe rügemendiga 6-kilomeetrilisel rindel Souville—Froide Terre joonel. Vallutanud alguses Thiaumont'i varemed, ta liikus mööda maatas tehtud Prantsuse kaevikuid Froide Terre'i peale. Selle kindlustuse pealichehitused olid purustatud ja tekkis tulekahju. Näis, et ründajad, jõudnud juba fordi jalale, võiksid kindlustuse raskusteta vallutada. Samal momendil 75-mm toru avas kiirtule. Kindluse siseõue tungivate sakslaste rühi pidurdas kuulipilduja, mis toodi varjendist välja. Peatselt alustas ka kuulipildujatorn tulistamist. Kindluse aktiivsed osad toetasid oma tulega energiliselt prantslaste vasturünnakut ja vaenlane paisati kaugele tagasi.

11. juulil sakslased kordasid oma üritust 13 rügemendiga tugeva suurtükkitule toetusel, nagu 23. juunilgi, Souville'i, St. Michel'i ja Froide Terre'i sihis. Ründajate eelväed jõudsid kuni Souville'ini, kuid ootamatu vasturünnakuga nad löödi tagasi.

Froide Terre'i, Souville'i ja Laufœ' kindlused olid purustamatud müürid neis meeleheitlikes lahinguis, mille vastu purunesid ründavate vastaste ahelikud.

Pilte Kaitseliidu sügisesilt patrullvõisilusilt

Seega püsivad kindlused täitsid oma ülesande — nad jäid vallutamatuks ja võisid anda mõjuva vastu-
löögi ka siis, kui ümbrus oli juba vallutatud. Selles
just ongi nende peatahtsus, ja Verduni all toetus
see kõige selgemini. Fortide väline soomus jäi terveks,
hoolimata nende purustamiseks väljalastud mürskude
arvust. Meie betooni paksus oli 2,5 meetrit, kuna
teiste riikide betoonkatte paksus sageli ei küündinud
kahegi meetrini. Pealegi ta oli tsemendikülasem (400
kg 1 m³ peale välismaise 250 kg vastu) ja hoolega
valatud. Sellest siis ka ta paremus. Douaumont'i
tabas vähimalt 120 tuhat mürsku, millest 2000 mürsku
olid 270-mm ja suuremad. Ainult lõunapoolne kasemati
osa, mis oli ehitatud kivist, purustati meie suurtüki-
tulega, maa-alused ruumid ei kannatanud üldse.

Vaux, mis käis käest kätte, kannatas mõlema-
poolse raskesuurtükitle all. Mürskude arvu on või-
matu arvutada. Ta siseruumid olid aga puutumatud.
Vacherauville sai üle 8000 mürsu, millest 110
mürsku omasid 420-mm kaliibri, Moulainville sa-
muti üle 8000 mürsu, millest 330 omasid 420-mm ka-
liibri, Froide Terre, Souville, Tavannes ja
Laufoe said igauks 30—40 tuhat mürsku, nende hulgas
ka 420-mm. Betoonile see ei avaldanud absoluutselt
mingisugust mõju.

Kindluste tegevosaad evisid samuti suure tugevuse.
Kuigi mõned kasematid vaikisid, siis ainult selle tõttu,
et neilt võeti lahingute eel relvad ega jõutud neid
uuesti üles seada. Tornid võis iga minut võtta tar-
vitusele, need olid ehitatud paksust ja heast terasest.

Douaumont'i 155-mm torni tabas kaks Prant-
suse 400-mm mürsku, kuid ta oli väga vähe vigasta-
tud, sest 1916. a. oktoobris ford'i taasvallutamisel võidi
ta kohe pärast puhastamist ja määrimist rakendada
tegevusse. Ja just see torn andis 15. detsembril 1916.
a. signaali Prantsuse pealetungiks. Laskmise ajal tabas
teda 280-mm mürsk, kuid see ei pidurdanud ta te-
gevust.

Moulainville'i 155-mm torn läkitas vaenla-
sele veebruarist kuni septembrini 6000 mürsu ümber
ja 75-mm torn — 12 tuhande mürsu ümber. Saks-
lased heitsid neile lakkamatult miine. Kolm korda
õnnestus neil purustada eesvõlvi kivi- ja betoonvöö
155-mm tornil, kuid mõne päeva möödudes töötas ta
jälle. Kaks Vacherauville'i 155-mm torni lask-
sid 24. ja 25. veebruaril 1916. a. välja umbes 1000
mürsku. 15. detsembril nad andsid 350 lasku, ehkki
nad olid sageli 305-mm ja 210-mm tule all. 75-mm
torn löödi ainult üks kord rivist välja, ja sedagi lühi-
keseks ajaks. Laufoe 75-mm torn laskis välja üle

NKK Tallinna Ringkonna töödhtuult sügise tööperioodi alguses

2000 mürsu, olles ise hirmsa tule all. Pärast lahinguid tegi 1. armee inseneriväe ülem kindluste kohta järgmise kokkuvõtte:

„Sõda tõestas, et meie fortide osad on suutelised kannatama kõige võimsamat suurtükitulud. Välja arvatud väike *Thiaumont*, kõik *Verduni* kindlused on ka tänapäev lahingukorras. Betoon, mida välismaal peeti halvaks, pidas meil hästi vastu, asjatult püüdsid sakslased teda purustada mürskudega, mille raskus ja lõhkeainete hulk ületas kaugelt selle normi, mida võisid ette arvestada meie suurtükimehed ja sapöörid. Sakslaste saavutused evisid vaid väikese kohaliku tähtsuse. Siseruumide ehitus, mis pidi kõrvaldama ka raskeimate mürskude hädaohu, oli täpselt kaalutud ja arvestatud ning hoolikalt täide viidud. Ka oli küllaldaselt tähelepanu pöördud ettenägematuile võimalusile, mille tõttu kindlused ka suurepäraselt vastu pidasid kõige raskematele löökidele.

Mis puutub soomustatud tornidesse, siis vaenlase kõige suuremad mürsud läbistasid täieliselt vaid mõne torni, mis olid kuulipildujate omad ja olid ette nähtud kerge mürskude kinnihoidmiseks. Kõik meie 155-mm tornid jäid parimasse seisukorda. Ehkki üks 75-mm torn purunes, siis ainult ühe mürsu lõhkemise tõttu, mis aga lõhkes *Vaux'* kindluses eneses.

Meie pidevad kindlused, millede saatust kaaluti juba rahu ajal ja mis tunnistati sõja algul tähtsuse- tuiks, tõendasid oma kõlvulisust ja tulusust enneolema- tuis *Verduni* lahinguis. See kokkuvõte kutsus esile kahetsuse. Kui me algusest peale oleksime uskunud oma inseneride võimeisse, siis *Verduni* lahing oleks

võtnud teise pöörde. Samuti, kui *Douaumont* oleks olnud mehitatud nagu kord ja kohus, ei oleks sakslased suutnud teda vallutada. Asudes kõrgustikel, mis valitsevad kogu operatsioonide välja, omades kaitset ja soomustatud vaatepunkte ning korraldatud võim- sale flankerivale tegevusele, *Douaumont*'i kindlus koos jalaväega oleks alguses kohe annud teise ilme sakslaste pealetungile.

Kuidas seal kõik ka läks, on kindluste osatähtsus edus siiski ülisuur. Kindluste ja kogu *Verduni* kaitsesüsteemi ehitus koos relvade ja laskemoonaga, 1874.—1914. a., läks maksma umbkaudu 74 miljonit franki ennesõjaaegse kursi järgi. Nagu teada, on see summa väiksem kui ühe *dreadnoughti* hind ja see kapital on hästi kasutatud.

Alates 1916. aastast, kui me jälle omasime *Verduni* kogu rahuaegse kaitsesüsteemi, kindlustusi täien- dati, et viia need nõutavasse seisukorda.

Väljaspool forte — 200—400 meetri kaugusele — ehitati erikasematid, mis olid kindlusega ühenduses maa-aluste käikudega. Et kergendada ühendust kind- lustega pideva tulistamise ajal, ehitati sügavad gale- riid, millede suudmed olid kaugel tagalas ja mis või- maldasid igas olukorras kindluse varustamist ja eva- kueerimist.

Mürgiste olluste vastu edukaks võitlemiseks tuli läbi viia keerulisi ehitusi, et säästa neist sisemisi ruu- me ja hoolitseda ventilatsiooni eest. Seati sisse elektri- ventilatsioon ja valgustus.

Kuna üliraskete mürskude lõhkemine on närve- sööv ja teeb elu fortides ebamugavaks, siis meeskon- nale ehitati puhkuseks sügavale maa alla ruumid, mis varustati voodite, pesunõude, köökide ja tualettruu- midega.

Nende tööde ulatus näitab, missugust tähelepanu omistati siis juba pidevatele kindlustele. 1918. a. ke- vadel, kui Saksa pealetung tõi kaasa uue arvatava rünnaku *Verdunile*, 2. armee juhataja tõttas täien- dama kindluste varustust, et võimaldada nende püsi- vamat vastupanu.

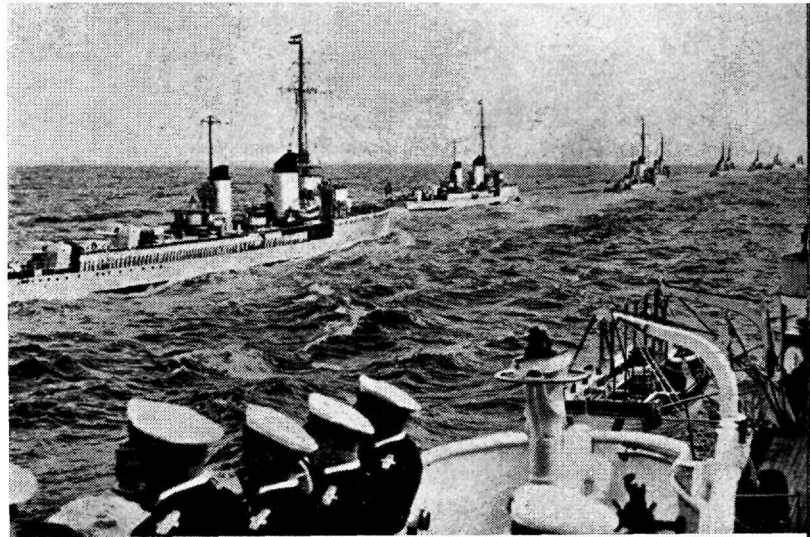
„Praeguses olukorras,“ kirjutas ta päevakäsus, „for- tidel tuleb rünnaku puhul etendada tähtsaimat osa.“

See oli õigupoolest nende juhtnööride kordamine, mis anti 1916. a. märtsikuu esimestel päevadel, kui alles organiseeriti *Verduni* vastupanu.

„*Verdun*,“ kirjutas kindral *Normann*, „on üks õpetlikemaid peatükke pidevate kindluste sõja ajaloos. On palju juureldud küsimuse juures, kes võit- tis lahingu — kas betoon või armee. Sellejuures osutati kui näitele *Mort-Homme*'i (surnud mees) posit- sioonile, mis näitas üles sama tublidust kui positsioonid, mis juba rahu ajal olid betooniga kaetud. Tegelikult võitis armee, betoon võttis vaid sellest osa.“

Vaevalt leidub tabavamalt lõppsõna. Pidevad kind- lused ei ole üksi küllaldaselt vaenlase pidurdamiseks, kuid nad suurendavad mitu korda nende väeosade vastupanuvõimeid, kes oskavad neid kasutada. Mis aga puutub pidevaise kindlusisse, siis tuleb neid täiendada, vastavalt lõhkemürskude tugevuse suurene- misele. Selles seisabki igavene võitlus soomuse ja mürsu, inseneri ja suurtükiväelase vahel.

Võistlus relvastumises merel

Saksa laevastiku paraad

31. detsembril 1936. a. lõppes Washingtonis ja Londonis sõlmitud kokkulepete maksvuse tähtaeg mererelvastuse piiramise kohta. Ühes sellega lõppes ka mitmeaastane „hingetõmbamine“ Inglismaal, Ameerika Ühendriikides ja Jaapanis merelaevastiku peajõudude — lahingulaevade — ehitamises. Nagu teada, on lahingulaevad jäänud ka tänapäeval iga aktiivse laevastiku võimsaimaks lüügiisiks. Seepärast viib ülemaailmalise võistluse uuendamine lahingulaevade ehitamises paratamatult uuele pidurdamatule võidujooksule mererelvastuse täiendamise alal.

Kaasaegsete lahingulaevade intensiivne ehitamine pole enam uudiseks ühelegi mereriigile. Saksa laevastiku üleshitamine algas juba 1928. a. — aluse panemisega esimesele, kuigi mõõdule väikesele, lahingulaevale „Deutschland“, millele järgnes varsti teine ja hiljem veel kolmas sama tüüpi laev. Vastulöögiks Saksa laevastiku suurendamiseks algas Prantsusmaa 1933. a. suure lahingulaeva „Dunkerque“ ja aasta hiljem veel teise samasuguse laeva ehitamist. Siis Itaalia, et mitte maha jääda mererelvastuses Prantsusmaast, hakkas 1934. a. ruttu ehitama korraga kaht lahingulaeva, suurima veeväljasurvega, mida lepingud üldse võimaldasid. Niisiis juba ammu enne 1939. a. algas võistlus lahingulaevade ehitamises kolme suure laevastiku vahel, millele hiljem lisandus veel kolm — pealegi kõige võimsamat — laevastikku maailmas.

Kaasaegse lahingulaeva algkujuks on „Nelson“ ja „Rodney“, mis ehitati üksteist aastat tagasi Inglismaal. Need lahingulaevad evivad maksimaalse tonnaži, mis on lubatud Washingtoni lepinguga, s. o. 34.000 tonni, peakaliibrina üheksa 16-tollist suurtükki ning tugeva soomuse, mille paksus vööosas ulatub 356 mm. Mõlema kiirus on 23,5 sõlme. „Nelson“ ja „Rodney“ osutuvad seega võimsaimaks lahingulaevuks kogu maailmas.

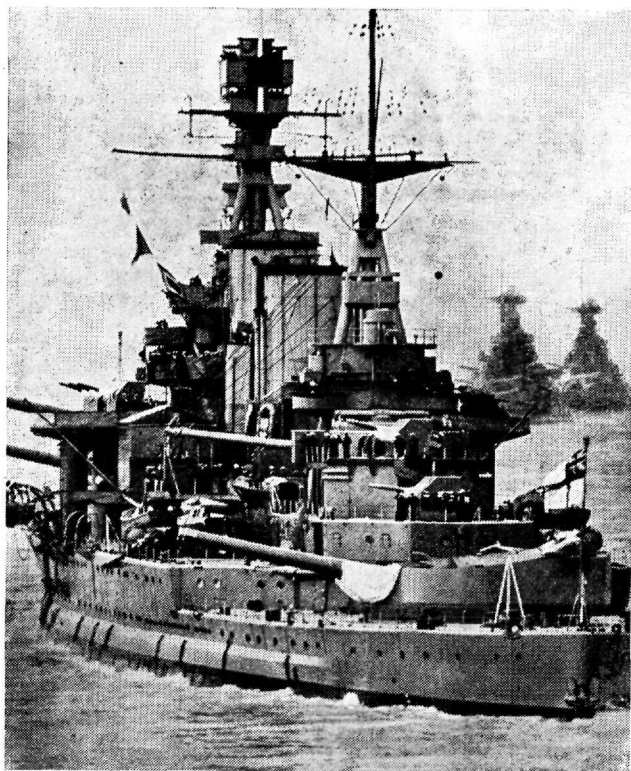
Esimeseks tänapäeva lahingulaevaks tuleb lugeda „Dunkerque“i, sest miniatuurne „Deutschland“ osutub tegelikult vaid eriti võimsaks ristlajak. Võttes endale sihiks saksa n.-n. „taskuristlejate“ taktikaliste võimete alavääristamise prantsuse konstruktorid ei püüdnudki anda „Dunkerque“ile eriti suuri mõõde — nad arvasid küllaldaselt jätkuvat 26.500 tonnist. Huvitav on märkida, et eriliste terasesortide ja keevitamisviiside tarvituselevõtmine tegi „Dunkerque“i võrdlemisi kergeks, mis omakorda andis võimaluse tõsta soomuse kaalu 40% kõigist muudest laeva raskustest. Nii näiteks on tarvitatud 6000 tonni püstloodis soomusele ja

5000 tonni soomustatud lagedele. Nii massiivset ristloodis kaitset tuleb seletada sellega, et kaasaja merelahingu suurte distantside juures on pommide lange misnurk väga suur; pealeselle arvestatakse lennupommide hädaohtu. „Dunkerque“i miinivastase kaitse juures on kasutatud kõva kummi, mis täidab terved lõigud laevas.

Originaalsed konstruktiivsed arvestused, mis on teostatud „Dunkerque“i ehitamisel, kutsusid esile palju vaidlusi ja arvustust sõjalaevastiku eriteadlaste seas. Selles mõttes andis huvitavaima iseloomustuse sellele lahingulaevale tuntud itaalia laevaehitaja Leonardo Fea:

„Prantsuse lahingulaev „Dunkerque“ kujutab endast tänapäeva lahingulaeva probleemi üht lahendust, mis on seotud tonnaži piiramisega ja evib loomulikult kõik puudused, mis on omased sääraسته arvestustele. Peaartilleria asetuse idee — kaheksa 13-tollist suurtükki laeva ninas ja niisama palju kahes suurtükitornis — on laenatud „Nelsonilt“. Asjaolu muudab keeruliseks see, et „Dunkerque“il on vaid kaks torni, kuna „Nelsonil“ on neid tervelt neli. Oletame, et „Dunkerque“i tornid on hästi soomustatud, kuid peab siiski arvestama avarii võimalust, mis võib reast välja viia pool laeva artilleeria tulejõust. Kõigele sellele lisandub veel artilleeria puudumine laeva ahtris, kuna samal ajal laeva nina ja keskosa kannatavad peaartilleria ülekoormatuse all.

Rünnakutaktika, mis on võetud aluseks „Dunkerque“il, on võimalik vaid vaenlase vastu, kellest on teada, et see on moraalselt ja materiaalselt nõrgem. Lahingulaeva soomus, nimelt püstloodne, paksusega 275 mm, ja ristloodne, 125 ja 50 mm, osutab küllaldasest vastupanu ründajale, kuid ometi pole see laev võimeline vastu pidama „Nelsoni“ või teiste väga võimsate laevade tulele. „Dunkerque“i relvastus on tugevam „Deutschland“i omast, kuid tunduvalt nõrgem „Nelsoni“ omast, millest „Dunkerque“ jääb maha just relvastuse raskuse suhtega veeväljasurvele. Viimane asjaolu kriipsutab veel kord alla suure veeväljasurve tarvitamise paremust lahingulaevade juures. „Dunkerque“i omaduste ebaparemus sõltub ühest küljest veel 13-tolliste mürskude vähemast kaalust —

Briti kodulaevastik („Home Fleet“) — eesotsas lahingulaevaga „Renown“

nende kaal on 500 kg 1050 kg vastu 16-tolliste juures; teisest küljest evib raskem mürsk suurema läbilöögi-võime ja täpsema tabavuse tulistamisel kaugel maa peale.

Nagu selgub, on 16-tollise mürsu purustav toime 2,3 korda suurem 13-tollise omast, seega, kuna „Nelsoni“ veeväljasurve on 1,3 korda suurem „Dunkerque'i“ omast, ta relvastus on 2,6 korda viimasest võimsam.“

Fea jõuab otsusele, et „Dunkerque“ on vaid teise klassi lahingulaev; teda ei saa võrrelda täisväärtuslike lahingulaevadega.

Peale raskeartilleeria on „Dunkerque'il“ veel 16 viietollist suurtükki, mis on paigutatud viide torni, ja 12 neljatollist ja 16 kerget õhukaitsesuurtükki. Laeva ahtris on angaar nelja vesilennuki mahutamiseks.

„Dunkerque'i“ peamehhanismid koosnevad auruturbiinidest. Tänu tehnikasaavutustele kõrgsurve auru genereerimisel on kogu mehaanilise seadme kaal võrdlemise väike. Turbiine, mille koguvõimsus on 100.000 HP, toidab vaid 6 katelt, mis annavad 28 atmosfääri survet auru.

Proovisõidul „Dunkerque“ arendas kiirust peagu 31 sõlme.

Tema naftatsisternide maht on arvestatud 7500 meremiilile (ca 14.000 km), kui laeva kiirus on 15 sõlme.

Hoolimata äärmisest mehhaniseerimisest evivad kaasaegsed lahingulaevad suurema meeskonna kui niisama suured laevad kakskümmend aastat tagasi, mis on seletatav kahekordse tehnilise personali pidami-

sega. „Dunkerque'i“ juhtkonda kuulub 66 ja meeskonda 1315 inimest. „Dunkerque'i“ ehitati väga kaua — projekti mitmekordsete ümber tegemiste tõttu kestis ta ehitus neli aastat. „Dunkerque'iga“ samatüübiline lahingulaev on „Strassbourg“, mis lasti vette 1937. a.

Pärast Versailles lepingu sõjalistest klauslitest lahtiütlemist alustas Saksamaa kahe suure, 26.000-tonnise, lahingulaeva — „Scharnhorsti“ ja „Gneisenau“ — ehitamist. Suur rutt ja kaheaastase ehitustantaja määramine on siin tugevasti mõjutanud relvastuse valikut ja laevade konstruktsiooni. Pikaldase projekteerimise asemel, mille sihiks on luua võimalikult täiuslikke lahingulaevu, kus konstruktsioon arvestaks kõiki jooksva aasta tehnilisi saavutusi, tuli kasutada juba varem väljatöötatud konstruktsioone ja jooniseid ning alustada viivitamata ehitusega. Ainult sellega on seletatav 11-tolliste suurtükkide paigutus tähendatud laevadele kolmekaupaga kolme torni. See on juba nähtud konstruktsioon, mis esineb saksa „Deutschland'i“ tüüpi „taskuristlejate“ juures. Miinivastane 6-tolline artilleria on paigutatud kolmekaupaga nelja torni, mis samuti osutub seadete kordamiseks, mis on tarvilusel pärast maailmasõjaaegseil Saksa ristlejail. Seega astuvad need lahingulaevad rivisse praktikas juba proovitud ja vilunud meeskondadega artilleriaga. Lahingulaevade raskeartilleerial on Saksa laevastikus klassiliseks kujunenud paigutus: üks torn ninas ja kaks ahtris — löögi andmiseks taandumisel, mis on iseloomustavaks jooneks arvuliselt nõrgemale laevastikule.

Ühe ja sama mahu juures on „Scharnhorst“ „Dunkerque'ist“ pikem 12 m (pikkus 226 m) ja kitsam 1 m (suurim laius 30 m) võrra. Kuid ta kere kõige tähelepandevamaks iseloomustuseks on madal istumine vees: 7 m 8,5 m vastu Prantsuse oma juures. Säärane kuju on tingitud soovist võita suuri paremusi kiiruses. „Scharnhorst“ on pikem isegi „Nelsonist“ 9,45 m võrra, hoolimata vahest mahus 8000 tonni võrra. Auruturbiinimehhanismide 150.000 HP võimsuse juures on laeva kiirus 33 sõlme. Kaalu kokkuhoid võrdlemise kerge relvastuse tõttu on „Scharnhorsti“ juures kasutatud osalt mehhanismide võimsuse suurendamiseks, osalt soomuse tugevdamiseks, mis on tal isegi 48% veeväljasurvest. Püstloodis soomus „Scharnhorstil“ läbib kogu korpuse. Soomusvöö paksus veepiiri mööda esitornist kuni tagumise tornini on 305 mm. See soomuse paksus läheb järjest õhemaks ninas, kus ta langeb 125 mm, ja ahtris — kuni 100 mm. Keskpõst evib 356-mm soomuse, samasuguselt on kaitstud ka suurtükitornade esiküljed. Ülaltpidavad laeva kaks üksteisele asetatud lage, paksusega 110 ja 50 mm.

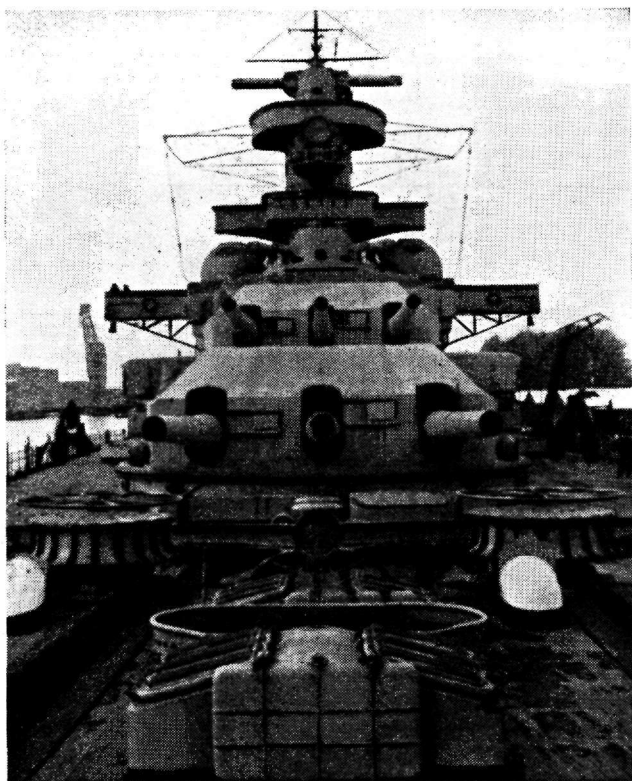
Saksa lahingulaevade juures on iseloomustavaks jooneks relvastuse kergendamine kiiruse arvel. See taktika osutub väga loogiliseks, kui arvestada seda, et „Scharnhorst“ ja „Gneisenau“ on loodud vastukaaluks prantslaste poolt ehitatud „Dunkerque'ile“ ja „Strassbourg'ile“. Saksa konstruktoreile tehti ülesandeks ehitada korpus, mis peaks vastu „Dunkerque'i“ 13-tollistele mürskudele ja eviks samal ajal ise küllaldaselt suurtükke, mille mürsud lööksid läbi Prantsuse laevade soomuse. „Dunkerque'i“ soomus on mõeldud

kaitseks „Deutschland'i“ mürskude vastu, sest „Dunkerque'i“ suurtükkide läbilöögivõime jääb kaugele maha Krupp'i 11-toll. suurtüki uue mudeli mürskudest, mis on „Scharnhorsti“ relvastuseks. Piirdumine raskete suurtükkide arvus üheksaga annab „Scharnhorst'ile“ paremuse „Dunkerque'i“ ees kiiruses 2—3 sõlme võrra. Kui saksa laevahitajad oleksid pannud „Scharnhorst'ile“ veel ühe lisatorni kolme 11-tollise suurtükiga, muutmata seejuures soomuse paksust, isegi siis oleksid nad saavutanud kiiruse, mis poleks vähem „Dunkerque'i“ omast.

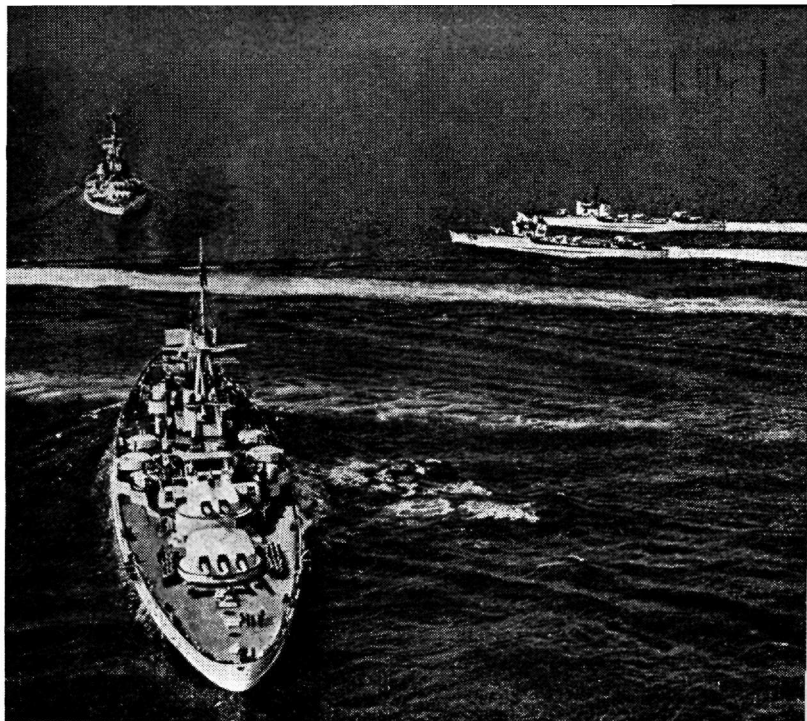
„Scharnhorst“ evib lael kaks neljatorulist torpedoaparaati, kaks katapultit 4 vesilennukiga ja suure õhukaitsepatarei.

Uute ja võimsate lahingulaevade ehitamine Itaalia ja Saksamaa poolt häirib väga Prantsusmaad, kelle lahingulaevadel on enamikult juba äärmine iga. Seepärast alustasid prantslased Bresti dokis 35.000-tonnise lahingulaeva „Richelieu“ ehitamist, mis lasti vette käesoleva aasta jaanuaris.

„Richelieu“ kere on erikujuline. Ta rasked suurtükid — kaheksa 15-tollist — on paigutatud neljakaupa kahte torni nagu „Dunkerque'ilgi“. Prantsuse inseneride arvates võimaldab see paremini kaitsta keret ja teeb laeva võimeliseks võistlema maailma võimsaimate lahingulaevadega mitte üksi vastupidavuse, vaid ka löögijõu ja kiiruse suhtes. „Richelieu“ masinad arendavad 160.000 hobusejõudu, mis annab talle ligi 32-sõlmelise kiiruse.

Saksa „taskuristlejate“ klassi kuuluv 26.000-tonnise lahingulaev „Scharnhorst“

Itaalia ristlejad ja torpedopaadid Vahemerel tegevuses

Ehitamisel on ka teine „Richelieu“ tüüpi lahingulaev — „Jean Bart“ — Loire'i jõe suudmes selleks eriti püstitatud dokis. Tähtendatud dokk eemaldab iga-suguse riisiko laeva vettelaskmisel. Dokk koosneb alusest, mida ümbritsevad betoonseinad. Kui laeva kere on valmis, lastakse alus vette ja ujuv laev viiakse tavalisse kuiva dokki ja sealt — sadamasse. Dokk võimaldab ehitada korraga kolme suurt lahingulaeva. Peale „Jean Bart'i“ on kavatsus ehitada siin veel kaks suuremat lahingulaeva. Seega on Prantsusmaal 1941. aastal neli „Richelieu“ ja kaks „Dunkerque'i“ tüüpi lahingulaeva, arvestamata kolme vana moderniseeritud lahingulaeva.

Uusimad Prantsuse lahingulaevad evivad järgmise raskuse jaotuse veeväljasurves: 30% kerele, 40% soomusele, 12% relvastusele, 10% mehhanismidele ja 8% varustusele ning meeskonnale.

Itaalia mõlemad 35.000-t. lahingulaevad — „Littorio“ ja „Vittorio Veneto“ — on seni veel vette laskmata, kuigi on käes juba viies ehitusaasta. Nähtavasti on viivitus tingitud mitmekordsest algprojekti ümber- tegemisest. Laevad saavad pikkuseks 236 m, laiuks 31,6 m ja istuvad vees 8,6 m sügavuselt. Nad evivad võimsa relvastuse, mis koosneb üheksast 15-tollisest suurtükist, tugeva soomuse ja üle 30-sõlmelise kiiruse.

Ka Inglismaal, Am. Ühendriikides ja Jaapanis algas 1937. a. algul uute lahingulaevade ehitamine. Briti admiraliteedi poolt on välja töötatud seitsme-aastane laevahituse kava, mis näeb ette kõigi vanatüübiliste liinilaevade asendamise uutega. Selle aja jooksul tahetakse ehitada 12 lahingulaeva. Kaks lahingulaeva — „King George V“ ja „Prince of Wales“ — lasti juba vette käesoleva aasta veebruaris. Mõlemad laevad on 35.000-tonnised ja evivad üheksa 14-tollist suurtükki. Erilist tähelepanu on konstruktorid pööranud õhu- ja torpedokaitsele. Iga säärast tüüpi laev maksab 7 miljonit naelsterlingit.

„Kaitse Kodu!“ korraldab lühijuttude ja šaržide võistluse

„Kaitse Kodu!“ lühijuttude võistluse tingimused.

Soovides elustada oma kirjanduslikku osa kuulutab „Kaitse Kodu!“ käesolevaga välja lühijuttude võistluse alljärgnevat tingimusi:

- 1) Võistlusele saadetavate lühijuttude ideoloogilise külje ülesehitamine olgu rajatud sellele positiivsele mõtlemisviisile ja alusele, mida oma olemusega ja tegevusega tähistab ja teostab Kaitseleit ühes oma eriorganisatsioonidega. Juttude aine käsitamises on jäetud autoreile vabadus.
- 2) Võistlusele saadetavate lühijuttude pikkus on piiratud 15.000–25.000 tähe ruumiga (ca „Kaitse Kodu!“ 3–4 lehekülge).
- 3) Võistlusele saadetavad lühijutud olgu esitatud märgusõna all, millega tähistatud ja juurelisatud kinnises ümbrikus leidugu autori õige nimi ja aadress.
- 4) Käsikirjad olgu kirjutatud masinal ja adresseeritud „Kaitse Kodu!“ toimetusele, Tallinn, Kaarli 8, märkusega: „Kaitse Kodu!“ lühijuttude võistlus.
- 5) Käsikirjade esitamise tähtpäevaks on 5. detsember 1939. a.
- 6) Käsikirjad vaatab läbi „Kaitse Kodu!“ toimetusest moodustatud komisjon, kes avaldab oma otsuse 21. detsembril s. a. ilmuvas „Kaitse Kodu!“ jõulunumbris.
- 7) Auhindadeks on: I auhind kr. 70.—, II auhind kr. 50.— ja III auhind kr. 30.—.
- 8) Auhinnale tulnud tööde avaldamise õigus kuulub „Kaitse Kodu!“ tavalise reahonorari alusel. Samal tingimusel on „Kaitse Kodu!“ õigus avaldada ka teisi võistlusele esitatud ja avaldamiskõlvulisteks tunnustatud, kuid auhindamata jäänud käsikirju.

„Kaitse Kodu!“ šaržide võistluse tingimused.

Soovides rikastada oma ajakirja meelelahutuslikku osa pidevalt ilmuva šaržinurgaga kuulutab „Kaitse Kodu!“ käesolevaga välja šaržis erineva tüübi (resp. tüüpide) leidmise alljärgnevat tingimusi:

- 1) Võistlusele saadetavate šaržitüüpide ülesehitamine olgu rajatud heatahtlikule huumorile, ilma et selle juures riivataks kellegi rahvuslikke, poliitilisi, usulisi või kõlbalisi tundeid. Šarži-tüübi ülesehitamine peab sündima selle eeldusega, et selle najal autor edaspidi pidevalt võiks rikastada „Kaitse Kodu!“ meelelahutuslikku lehekülge sündsaa huumoriga, mille tõenduseks olgu lisatud juure šaržliku tüübi näitlik edasiarendamise võimalus vähemalt kolmes järgnevas skitseeritud variandis.
- 2) Võistlusele saadetav šaržitüüp (resp. tüübid) kujutagu endast heatahtlikult karrikeeritud kaitseleitlase tüüpi, ilma et selle tüübi esitamine mitmesugustes humoristlikes seiklusis riivaks Kaitseleitide head nime ja õilsat tegevust.
- 3) Võistlusele saadetavate šaržitüüpide esitamise tähtpäevaks on 5. detsember 1939. a. ja nad olgu adresseeritud „Kaitse Kodu!“ toimetusele, Tallinn, Kaarli t. 8, märkusega: „Kaitse Kodu!“ šaržide võistlus.
- 4) Saadetised olgu esitatud märgusõna all, millega tähistatud ja juurelisatud kinnises ümbrikus leidugu autori õige nimi ja aadress.
- 5) Esildused vaatab läbi „Kaitse Kodu!“ toimetusest moodustatud komisjon, kes avaldab oma otsuse 21. detsembril s. a. ilmuvas „Kaitse Kodu!“ jõulunumbris.
- 6) Auhindadeks on: I auhind kr. 70.—, II auhind kr. 50.— ja III auhind kr. 30.—.
- 7) Auhinnale tulnud šaržitüüpide edaspidine avaldamise õigus kuulub „Kaitse Kodu!“le, kusjuures „Kaitse Kodu!“ toimetuse jätab endale õiguse auhinnatud šaržitüüpide edaspidise avaldamise kohta autoritega vaba kokkulepet saavutada.

„Kaitse Kodu!“ toimetuse.

Uute Inglise lahingulaevade ehitamise sihiks pole mitte ainult vananenud laevade asendamine uutega, vaid järski laevastiku võimsuse suurendamine. Sellest kõneleb selget keelt tõik, et ühes uute ehitamisega on käsil korduv vanemate laevade, nagu „Queen Elizabeth“ j. t., moderniseerimine.

Ameerika lahingulaevad on üldiselt nooremad ja moodsamad Inglise omadest. Sellest hoolimata on Am. Ühendriikides käsil kahe uue lahingulaeva ehitamine. Ametlikult on teatatud, et need tulevad 35.000-tonnised — 14-tolliste suurtükkidega. Ameerika laevaehitajad on määranud alammääraks nendele laevadele 35.000 tonni seepärast, et Am. Ühendriikidel on piiramatu arv üksteisest kaugel asuvaid laevastiku baase, mispärast üheks tähtsaimaks ülesandeks ameerika inseneridel on, et lahingulaev kindlustaks võimalikult suurema tegevusraadiuse küttematerjalj täiendamiseta. Kuid see asjaolu, ühenduses võimsate kahuritega ja küllaldase kiirusega, viib paratamatult mahu suurendamisele. Olemasolevail andmeil tuleb 14-tolliseid suurtükke Ameerika lahingulaevadele 12, mis loomulikult ei saa jätta avaldamata mõju laevade kiirusele,

mis selle relvastuse juures võib vaevalt tõusta üle 25 sõlme.

Kooskõlas Inglise-Saksa merekokkuleppega, mille järgi Saksamaal on õigus 35% peale kõigi Inglise lahingulaevade mahust, on Saksa laevastikul pärast kolme „Deutschland“ ja kahe „Scharnhorsti“ tüüpi laeva ehitust veel vaba 67.000 tonni, seega ta võib arvestada veel 2–3 lahingulaeva ehitusega. Järgmine Saksa lahingulaevade seeria on otsustatud ehitada võimalikult suuremahuline ja 14-tolliste kahuritega.

Saksa lahingulaevade hulk tõuseb kahtlemata ka siis, kui ehitusnorm on täis, sest Inglise laevastik kasvab vanade laevade rivisse jätmisega.

Ülaltoodust nähtub, et kõik ehitusel olevad laevad tulevad 35.000-tonnised. See tonnaaži ühtlus on seletatav sellega, et kõik riigid püüavad ehitada võimalikult suuri sõjalaevu, kusjuures 35.000 tonni on nagu mingiks omapäraseks piiriks. Seda piiri võib nimetada sõltuvaks baasidest, sest üle 35.000-t. laevad vajavad eribaase ja eridokke.

H. N.

Kuidas Ameerika Ühendriigid sõtta läksid

Mälestusi ja tähelepanekuid Ameerika Ühendriikide osast maailmasõjas

Ühendriikides kehtib 1935. aastast saadik neutraliteedi seadus. Praegu seisab küsimus selles, kas suudavad Ühendriigid seda seadust pidada. Seda akuutset probleemi arutatakse elavalt nii ajakirjanduse veergudel kui ka Ühendriikide valitsevais ringkonnas. Mitte ükski paljud valitsuse liikmed ja demokraatliku partei telgelased ei suhtu sellele skeptiliselt, vaid ka opositsioonilise vabariikliku partei juht, endine president H. Hoover, kinnitas hiljuti, et Ühendriikide neutraliteet jääb püsima niikauaks, kui ei ole sõtta kistud Inglis- ja Prantsusmaa. Paistab nii, et põhjused, mis sundisid maailmasõja ajal Ühendriike loobuma neutraliteedist, ei ole kõrvaldatud, vaid pigemini suurenenud. Praegu on Ühendriigid palju rohkem huvitatud väliskaubandusest kui 25 aastat tagasi, sest siis peaaegu ei olnud riigis töötuid. Inglismaa omakorda püüab sõja algusest peale läbi viia palju rangema blokaadi kui maailmasõja ajal. Pealegi kerkib riikliku ekspordi garanteerimine sõdivasse maisse nüüd palju rutem päevakorraks kui tol ajal. Lõpuks peab mainima, et kogu küsimuses mängib tähtsat osa üldine rahva meeleolu. Siin aga peab tähelepanema, et Ühendriikide rahvas oma demokraatlike traditsioonide tõttu võib varsti hakata sümpatiseerima Lääne-Euroopa demokraatlikele riikidele. Ameerika rahvas teab maailmasõja kogemustest, et neutraliteedi seadus ei tähenda muud kui agressorite mittetoetamist. Seda tõsiasja kinnitas president Roosevelt 17. märtsil 1939. aastal, millal ta andis kongressile neutraliteedi seaduse revideerimiseks. Seekord tuli seadus parandusteta tagasi, sest kongressi rahanduslikud ringkonnad ei toetanud põllumajanduslike osariikide esindajaid kongressil. Ent kui kauaks? Nende ridade kirjutamise ajal on seadus jällegi kongressil arutamisel ja nende lühikeste teadete järele, mis on saabunud juba Euroopasse, paistab esialgu nii, et osaline neutraliteedi seaduse muutmise läheb läbi. See tähendab, Ühendriigid võivad kaubelda sõdivate riikidega. Aga isegi juhtumil, kui ka seekord peaks seaduse muutmise läbi kukkuma, ei ole Ühendriigid kaitstud sõja eest. Seda teavad seaduse pooldajad kui ka vastased, sest üha suurenevad sõjavarustuse assigneerimised ei leia kongressi poolt märkimisväärset opositsiooni. Praegu on Ühendriigid mitu korda paremini sõjale ette valmistatud kui 25 aastat tagasi. Valitsus on viimaste aastate jooksul suurt tähelepanu pööranud mere-, maa- ja õhujõudude kõvendamisele: juba üle kolme aasta tagasi, 26. juulil 1936. aastal, teatas Ühendriikide mereministerium ametlikult, et neil on suurim laevatööstus kogu maailmas.

Et praegused sõttaastumise tingimused Ühendriikidele on peaaegu sarnased maailmasõjaaegsele, siis pole huvitav neid lühidalt jälgida. Seda enam, et kogu küsimuse telgitagused tegurid on selgunud alles viimaseil aastail, leidis maailmakirjanduses õige laialdast käsitlemist enne nüüdset relvastuskonflikti.

President W. Wilsonile sai 1916. aasta algul selgeks, et Ühendriigid peavad loobuma neutraliteedist ja astuma sõtta. President kutsus kokku Valgesse Majja demokraatliku partei juhid ja tegi neile teatavaks oma arvamise. Juhid,

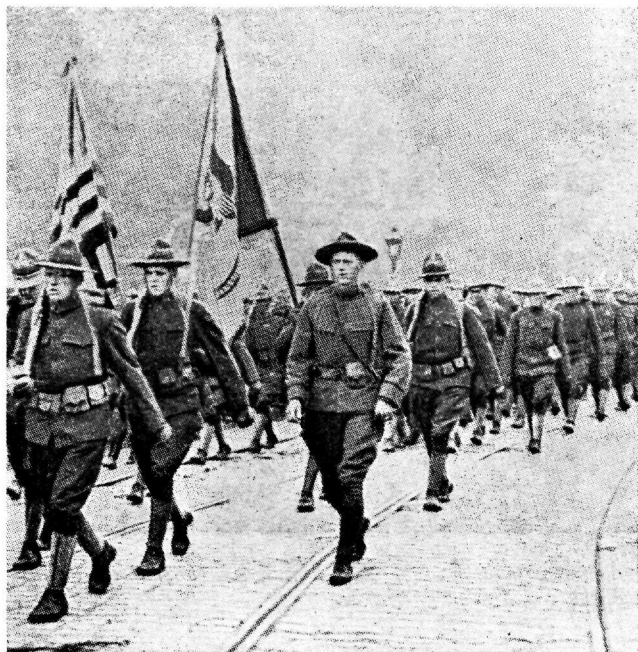

Ameerika president Wilson kõnelemas sõjast osavõtmise kasuks maailmasõja päevil

peale riigisekretäri Bryani, nõustusid presidendiga, Bryan aga asendati riigisekretäri kohal sõja pooldaja Lansing'iga. Majanduslikud kaalutlused olid tugevamad kui kõik neutraliteetsuse deklaratsioonid. Ükski jõud ei suutnud Ühendriike tagasi hoida kauplemast sõdivate riikidega. Ent blokaadi tõttu sai ta kaubelda ainult ühe sõdiva poolega. Selle tõttu olid Ühendriigid huvitatud liitlaste võidust. Suurim New Yorgi J. Morgani pangamaja pani juba sõja alguses panuse entente-kaardile. Selle hiiglapanga saatust oli seotud Prantsus- ja Inglismaa saatusega. Morgani pangamaja ei varustanud liitlasi mitte ükski sõjavarustusega, toiduga ja teiste kaupadega, vaid ka puhta rahaga. Ta andis neile võlgu 1,5 miljardit dollarit. Erakrediitid olid aga siiski piiratud sõjalisteks ostudeks. Oli tarvis sõjavarustuse riiklikku finantseerimist Inglis- ja Prantsusmaa nõuete rahuldamiseks, Ühendriikide riikliku korra juures oli aga raske anda rahalist abi entente'ile niikaua kui kehtis neutraliteedi seadus. Sõtta astumise küsimus oli küll otsustatud juba aasta enne diplomaatlike vahetõrgete lõppemist Ühendriikide ja Saksamaa vahel, aga presidendi valimiste kampaania tõttu hoiti see hulk aega ainult kitsama ringi teada.

Teise sõja-aasta lõpul võis konstateerida, et suurem osa Ühendriikide rahvast oli häälestatud vaenuliselt Saksamaale, kuna sõda tahtsid laiemais hulkades õige vähesed. Rahva vaenulist meeleolu aitas kasvatada reisijateleavade uputamine ja mõningad teised brutalsed sõjanähtused. Ent hoolimata rahva vihast sõttaastumise mõte ei olnud küps masside hulgas. Seepärast läksid valimistele nii valitsev kui ka opositsiooni erakond sõjavastaste loosungitega. Suurem osa vabariikliku erakonna juhte rääkis avalikult sõja kasuks juba 1915. aastal. Endine president T. Roosevelt süüdistas Wilsonit selles, et „ta vere ja raua poliitikale vastab mee ja piimaga“. Aga kui 1916. a. suvel vabariiklased Chicagos kokku seadsid valimiste programmi, tehti seda palju tagasihoidlikumas väljenduses sõja kasuks. Seda põhjustas asjaolu, et tööliste hulgas ja rahulikul farmerid ei tahtnud sõjast midagi teada. Seepärast ei tihanud vabariiklased valimiste eelsetes kihutuskõnedes seda küsimust kuigi teravalt üles tõsta.

Veel vähem oli mõtet sääraseks sammuks demokraatidel. Seda enam, et president Wilson haudus õilsat mõtet kaotada sõda ja anda inimkonnale jääv rahu. Ta tahtis varuda endale rahukonverentsil eesistuja kohta ja esitada rahvale sellase rahukava, kus ei oleks võitjaid ega kaotajaid, vaid mis kindlustaks igavese rahu tulevastele põlvetele. Aga et pääseda rahukonverentsile, selleks oli tarvis alal hoida presidendi tool. Rahuapostli vaimus alustati

Esimesed Ameerika sõdurid Prantsusmaal maailmasõja päevil

ka valimiste kihutustööd. Senaator James, üks demokraatliku erakonna tähtsaimaid tegelasi, avas müriseva häälega kihutustöö suurehulgalise auditoriumi ees järgmiselt: „Ma näen võitlusväljal vaigistavat Kristuse kaju, kes on šrapnellide ulgumise ja suurtükide tule põrguliku müra keskel, ümbritsetud surnute ja surevatega. Ma kuulen Issandat ütlemas Woodrow Wilsonile: öndsad on rahu toojad, sest nad on Issanda lapsed.“ (M. Sullivan „Our Times“, 1933.) Selle järele teatas James, et sõna on vanimal demokraadil Ühendriikides. Tribüünile astus errulastud riigisekretär Bryan, kes rajas oma kõne sellele, et „meil on president, kes on hoidnud ja hoiab ka edaspidi meid sõja eest“. „Ta on hoidnud meid sõja eest“ — selle loosungiga sõitsid delegaadid esimeselt koosolekult laiali.

Ent samal ajal käis kogu maal kiiretempoline sõjale ettevalmistamine. Osariikides organiseeriti spetsiaalseid sõja-propagandalikke ühinguid, nagu „Natsionaalne Kaitseliit“, „Ameeriklaste Kaitseühing“, „Mereväe Liit“ jne.

Maailmasõja algaastail koosnes Ühendriikide sõjavägi 80.804 mehest. Neist oli 27.000 määratud garnisoniteenistusse koloonias, kuna ülejäänud teenisid riigi piiride kaitsajana. Niinimetatud rahvuskaardivägi, mis asus üksikute osariikide territooriumil ja mille arv küünis 127.410 meheni, oli õige nõrgalt ette valmistatud. Juba esimesist sõjapäevist peale hakkas kindral L. Wood energiliselt agiteerima Ühendriikide sõjajõudude suurendamise kasuks. Kindral organiseeris ülikoolides sõjaliste õppuste kursused. New Yorgi osariiki asutas ta erilise sõjaväelaste laagri, kus tegid rividriili kuulsad kapitalistid ja nimekad Ühendriikide ametnikud. 1915. a. alguses kongress võttis vastu mereväe eelarve, mis pidi kolme aasta jooksul viima Ühendriikide sõjalaevastiku kõrgemale tasemele kui ühelgi teisel riigil. Järgmise aasta juunikuus kongress lubas suurendada regulaarse sõjaväe arvu, võtta kontrolli alla osariikide territooriaalsed väed, kõvendada sõjalist väljaõpet kodanike seas ja luua rahukaitse nõukogu. Sama aasta alguses külastas president paljusid osariike ja kinnitas, et „mitte üht päeva ei või kaotada sõjaliste ettevalmistuste ja kindlustuste töodes.“ (The American Nation.)

„Valmistu kaitseks“ hüüdsõnaga algasid sõjalised demonstratsioonid suuremais Ühendriikide linnades. Mais 1916. aastal 125.000 inimest, enamik jõukamaist klassidest, oli jagatud 63 kolonni ja marssis hommikust õhtuni 200

orkestri saatel mööda tähtsamaid New Yorgi tänavaid. Kurjad keeled teavad rääkida, et kõige suurem kolonn, 14.700 inimest, koosnenud rahandusmaailma tuusadest. Järgmisel päeval toimus 60.000 inimese osavõtul demonstratsioon Washingtonis, mille eesotsas sammus president Wilson rahvuslipp peos.

Kuid hoolimata sellest ei olnud laiemates kihtides siiski sõda populaarne, seepärast pöörduti valimiste eel rahva poole järgmiste sõnadega: „Teie töotate, aga ei sõdi. Teie elate õnnelikuna, aga mitte suurtükilihana. Kui tahate sõda, hääletage Hughes'i poolt, kui aga tahate rahu ja majanduslikku õitsengut, siis andke hääled Wilsoni kasuks.“ (M. Sullivan.) Novembri algul 1916. a. toimusid valimised, kus Wilson võitis õige napi enamusega (0,4%). Berliinis ja Viinis oodati pikisilmi Wilsoni võitu, aga need ootused töid pettumuse keskriikidele.

Pärast võitu valimistel president Wilson hakkas ellu rakendama seda missiooni, milleks ta arvas end kutsutud olevat. Ta valmistus pöörduma kõigi sõdivate riikide poole rahuettepanekuga. Ent Wilhelm II sai teada Ühendriikide presidendi kavatsusist ja tahtis temast ette jõuda. 12. detsembril 1916. aastal Saksa keiser ja tema liitlased pöördusid rahuettepanekuga entente'i poole. Kuus päeva hiljem saatis Wilson oma läkituse sõdivaile ja neutraalseile riikidele. Mõlemate läkitused jäid esialgu hüüdjaks hääleks kõrves. Alles järgmise aasta jaanuaris teatas Saksa Ühendriikide saadik Wilsonile, et Saksamaa nõuab annektsoone ja kontributsioone Vene- ja Prantsusmaalt, kuna ta oma kolooniaid tahab suurendada Prantsus- ja Inglismaa kulul.

Ühendriikide president võib suurt osa mängida oma maa sõja- ja rahuküsimisus, kuid sõda ta ilma kongressi nõusolekuta kuulutada ei saa. Saksamaa suureisulised nõudmised mõjusid väga tugevasti kongressile. Saksamaa muidugi ei uskunud, et tema ettepanekuid aktspteeritakse. Tal oli tarvis säärest žesti esiteks „sisemiseks tarvituseks“, et oma rahvast rahustada, ja teiseks, et õigustada ameeriklaste silmis veetalust sõda. Berliinis usuti ikka veel, et president Wilson ei lähe sõtta. Seda enam, et alles hiljuti ta läkitas kõigile riikidele rahuettepanekud.

Viimasel jaanuarikuu päeval 1917. a. teatas Saksa saadik president Wilsonile, et „1. veebruarist blokaadipiirkonnas lõpetatakse laevade liikumine ilma hoiatamata kõigi võimalike sõjavahendite abil.“ („Current History“, märts, 1917.) Saksamaa, nähes sõja venimist, võttis appi viimase hulljulge abinõu. Ta kuulutas välja piiramatu ja absoluutse veetaluse sõja. Ameeriklasil oli lubatud Inglismaale saata ainult üks laev nädalas, mis pidi sõitma Saksamaa poolt ettekirjutatud sadamasse kindlail tähtpäevil. Pealegi pidi Ühendriikide valitsus garanteerima, et sel laeval ei ole mingisugust konterbanti, ja laev ise tuli värvida laiade vertikaalsete punaste ja valgete joontega kirjuks.

See mõjus kui 60-tonnine pommi keset New Yorki: „Meie riigile antakse käske... Meile annetatakse litsents ühele laevale nädalas, mis peab olema kirjuks värvitud kui seebra...“ Nagu Saksamaa sõjaväed valitseksid kogu meie territooriumi Atlandi ookeanist kuni Vaikse ookeanini. 3. veebruaril teatas Wilson kongressile diplomaatlike suhete katkemisest Saksamaaga ja samal päeval sai Saksa saadik oma passi kätte. Mõni päev hiljem Briti admiraliteet avastas huvitava saksa raadiogrammi. Juba kaks nädalat enne absoluutse ja piiramatu veetaluse sõja väljakuulutamist oli Saksa välisminister Zimmermann saatnud Mehiko Saksa saadikule järgmised instruktsioonid: „1. veebruarist alustas Saksamaa piiramatu veetalust sõda, lootes Ühendriikide neutraliteedile. Vastasel korral peab püüdma sõlmida Mehikoga sõjalise liidu, lubades talle tagasi anda 18. sajandi esimesel poolel kaotatud Texase maa-alad. Mehiko abiga püüda sinna liitu tõmmata ka Jaapan.“ 28. veebruaril tehti minister Zimmermanni raadiogramm avalikkusele teatavaks. Zimmermann ei eitanud selle tõepärasust. „Meie,“ ütles ta, „võtsime kaitseabinõud tarvitusele selleks juhtumiseks, kui Ühendriigid kuulutavad Saksamaale sõja.“ („Current History“, 1917.) Sakslased ise valasid õli tulle. Kahe nädala jooksul uputasid nad kolm Ühendriikide laeva. President kutsus 2. aprillil kokku kongressi erakordseks istungiks. Ta pidas ägeda kõne üteldes muu seas järgmist: „Saksa

rahvaga ei ole meil minigisuguseid tülisid. Me tunneme ta vastu sõprust ja sümpaatiat. Demokraatiale peab olema päästetud rahu. Meie ei taha mingisuguseid kompensatsioone ega territooriume. Meie ei nõua materiaalseid hüvitust ohvrite eest, mida me toome vabatahtlikult. Me oleme ainult võitlejad inimkonna vabaduse eest.“ („Current History“, 1917.) Nelja päeva pärast, 6. aprillil 1917. a., kuulutati Saksamaale sõda.

Kõigest kuus kuud oli mööda presidendi valimistest ja paljudel oli meeles veel loosung: „Ta hoidis meid sõja eest.“ Nüüd pöördus president kongressi ja rahva poole läkitusega „Sõda paneb lõpu sõjale“. Vabariiklased ootasid ammugi sõda ja toetasid nüüd vastasrinnas presidenti kõigiti. Sellega aina tugevnes presidendi positsioon sõjavankri rakendamisel. Kuid asi ei läinud sugugi nii libedasti kui alguses paistis. Et suurem osa Ühendriikide töölisi kuulub mitmest maast ja rahvast immigrantide hulka, siis jäid nad Ühendriikide patriootilistele tunnetele kaunis külmaks. Ja isegi nähtavasti kongress sai asjast nii aru, et sõja kuulutamine Saksamaale tähendab ainult materiaalet ja rahalist toetust entente'ile, sest kui tuli hääletamisele sõdurite saatmise küsimus Euroopasse, läks see õige napi enamusega läbi (poolt 199, vastu 178). Kuid sõjavanker oli veerema pandud ja selle pidurdajad murti ameerikalise energiaga maha. Palju raskem oli aga mobiliseerida inimesi ja materiaalseid ressursse Euroopa sõjaks. Ühendriikide väikesearvuline palgeline sõjavägi ei olnud põrmugi ette valmistatud suure sõja jaoks. Puudusid õpetatud reservid kui ka igasugune sõjavaru. Olgugi et kaks aastat oli kõneldud sõjast, tarvitasid 1917. aasta nekrutid väljaõppet keppe ja puust suur-tükke. (R. Annik, Woodrow Wilson.) Ent Ameerika ettevõtlikkus, mida kõik tunnevad, ei jäänud ka siin hätta. Ta tõstis esile sellaseid andekaid organisatooreid nagu Willard, Hoover, Crill, Baker ja teised.

Kogu Ühendriikide ajaloo kestes oli senini ainult kord siin sunniviisiliselt sõjaväge mobiliseeritud. See oli kolmandal Ühendriikide kodusõja aastal. Siis kutsus see New Yorgis välja suure mässu, kus sai surma üle 300 inimese. Ka nüüd kardeti mobilisatsiooni. Eriti ei tahetud kuidagi sellega leppida, et neegritele õpetati sõjakunsti. Sõjaminister Newton Bekker arvestas asjaolu. Ta organiseeris kahe kuu jooksul suure saladuse katte all mobilisatsiooni aparati.

Alates 17. maist 1917. a. pidid mehed 21—30 aasta vanaduseni end registreerima ettenähtud kohtades. Registreeritute arv küünis 9,5 miljoni mehemi, kelledest 500.000 võeti liisu läbi tegevteenistusse. Kutsutuile korraldati balle ja bankette. Erilised naistekomiteed hoolitsesid selle eest, et neil pidudel ei puuduks noored tüdrukud, keda leiti tarvis olevat tulevaste sõjameeste vaimustuseks. Kuid hoolimata sääraseist mõnusaist lõbudest püsis Ühendriikide sõjaväes väejuksikute arv 11%, nagu seda ametlikult teatas sõjaministerium.

Kolme kuu jooksul 200.000 töölisi püstitas 16 sõjaväelaste linna 1000—1200 kahekordse puumajaga. Need linnad varustati haigemajadega, äridega, jooksuradadega, staadionidega, elektervalgustusega, veevarustusega ja kanalisatsiooniga. Iga linn andis välja oma ajalehte. Need linnakesed võisid mahutada ligi 800.000 meest. Lõunapoolseis osariikides, kus kliimaatilised tingimused lubasid aasta ringi telkide alla elada, asutati 16 sõjaväelaagrit 700.000 inimesega.

Esialgul arvati, et entente tuleb toime oma vastasega ilma Ühendriikide sõjaväe suurema abita. Sel põhjusel pöördi suuremat tähelepanu maiandusalale ja materiaalse ressursside mobilisatsioonile. Valitsus asutas 6 sõjamajandusliku organit. Siia kuulusid sõjatööstuslik nõukogu ja spetsiaalsed komiteed, kütte, raudteede, transpordi, laevahituse, tootlustuse ja kaubanduse jaoks. Kõige keerulisem ja raskem ülesanne lasus sõjatööstusliku nõukogu õlgadel. Ta kontrollis kogu Ühendriikide tööstust. Ta määras, mis-sugused vabrikud ja tööstused said kütet, tooraineid ja tööjõudu. Nõukogu standardiseeris kõik Ühendriikide tööstuse saadused, et saavutada kokkuhoidu toorainets ja tööjõus. Willard kontrollis kogu riigi tööstuse hüglamehhanismi 184.000 kohaliku sõjatööstuse nõukogu läbi. Kõikvõimas nõukogu esimees pani kõik rattad käima, et rahul-

Propaganda sõja kasuks Ameerikas maailmasõja päevil

dada riigi suurt sõjaväge, kelle arv kasvas sõja lõpuks 3,5 miljoni inimeseni. Sellele armeele oli valmistatud lattu 720.000.000 meetrit puuvillast riidet ja 50.000.000 paari saapaid, rääkimata muust varustusest.

Varustuse õigeaegset kohaletoimetamist takistas kütteprobleem. Nii seisis 1917. aastal New Yorgi sadamas 37 sõjavaruastusega laeva ega saanud paigast liikuda kütte-õli puudusel. Jaanuaris 1918 suleti osa vabrikuid 5 päevaks, et saavutada kokkuhoidu põletisainets. Tööstustes, peale sõjaliste, seati ajutiselt sisse 5-päevane tööndal. Paljudes osariikides olid linnad kaks päeva nädalas valgustamata. Raudteed, mis suuremas osas olid erattevõtted, pandi riigi kontrolli alla, ja reisijaterongide liikumist piirati äärmuseni.

Tootlustuse alal tõusis silmapaistvale kohale H. Hoover Tema õlgadel ei seisnud ainult Belgia ja liitlaste sõjavägede varustamine toiduainetega, vaid ka Ühendriikide armee toitmine. Juunis 1917. a. teatas H. Hoover oma valitsusele, et tulevases Ühendriikide lõikusest tahavad liitlased teravilja ära osta 970 miljonit buššelit. Ühendriikide kogutoodang oli aga nisu näol kõigest 637 miljonit buššelit. 1938. a. alguses Inglise valitsus teatas Hooverile, et nad kaotavad sõja toiduainete puuduse pärast, sest Austraaliast ostetud nisu ei jõudnud päralt Saksas veevaluste paatide tegevuse pärast. Ühendriikide valitsus lansseeris lootsungi rahva hulka „Toiduained võivad sõja“. Rahvale soovitati rohkem süüa maisi ja vähem nisu. Hoover tegi korralduse kõrvaldada tarvitusel iga nädala esmaspäeval ja kolmapäeval nisuleiva, igal teisipäeval loomaliha ja igal neljapäeval ja laupäeval sealiha. Veebruarikuus keelati 10 nädalaks kanaliha söömine. Mais lubati inimese peale ainult 2 naela liha nädalas. Niisama suur suhkrunorm oli lubatud kuu aja peale. Söögimajade kohta tehti korraldus, et mitte leiba lauale anda ühes esimese söögiga. Prae kõrvale oli küll leib lubatud, aga praadi võis anda ainult üks portsjon inimese kohta. Pagaritel oli käsk nisuleivale lisandada 20% surrogaate. Kuid kitsikus hakkas lahenuma. Kui 1917. aastal oli nisu külvipind 45 miljonit aakrit, siis 1918. a. see oli juba 59 milj. ja 1919. a. koguni 76 miljonit aakrit. Võrdsest kasvas ka saak, tõustes 637 miljonilt buššelilt 968 miljonit buššelini.

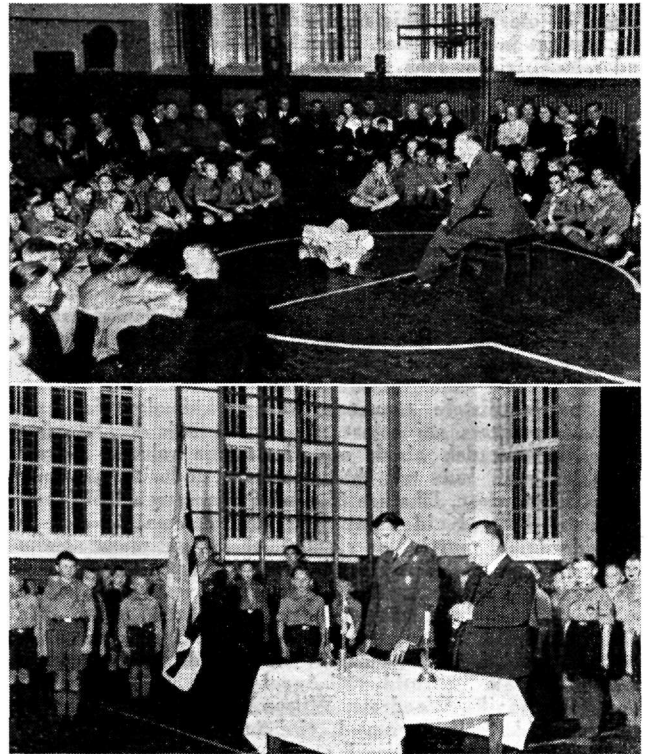
Ühendriikide eelarve kasvas 734 milj. dollarilt 1916. aastal kuni 12.698 milj. dollarini 1918. aastal ja kuni 18.523 milj. dollarini 1919. aastal. Kõik kolm viimast sõja-aastat andis riigi eelarve suuri puudujärke, mis 1919. aastal tõusis 13.870 milj. dollarini. Samal ajal oli välja laenatud ligi 10 miljardit dollarit. Defitsiidi katteks tegi Ühendriikide valitsus neil aastail 5 korda sisemisi laene, mis andsid kogusummas üle 21 miljardi dollari riigikassale.

Suurimat, otse ameerikalikku, aktiivsust näitas informatsioonikomitee. See komitee alustas oma tööd mõni päev hiljem pärast ametlikku sõjakuulutamist Saksamaale. Seda asutust juhatas ajakirjanik George Crill. Ta palkas oma

teenistuse massiliselt kõne- ja kirjamehi, kirjanikke ja professoreid, kunstnikke, karikaturiste, näitlejaid ja pamfletiste. Ta organiseeris erilise kino-osakonna, mis 17.000 kinos demonstreeris patriootilisi filme. 75.000 oraatorit, keda kutsuti „neljainutulisteks inimesteks“, esines komitee nimel kõnede iga õhtu teatris, kinodes, kõrtsides, kirikutes ja kõige rohkem uulitsail. Lühidalt, nad esinesid kõigis võimalikes ja võimatuis kohtades, kus aga leidis kuulajaid. Kui tänaval juhtus viis inimest koos olema, siis astus „neljainutiline“ juure ja pidas oma ägeda kõne maha. Pealeselle andis komitee veel välja ajalehte, mille nimeks oli „Ühendriikide ametlik büllետään“ ja mis sai tooniandvaks avalikuks sõnaks kõigile 16.000 Ühendriikide ajalehele. Siit ammutati sõjateateid, sõjajutte ja vastavaid karikatuure. Propagandakirjandust sai 17.000 ametühingut, 15.000 ettevõtjat, 32.000 panka, 60.000 õpetajat, 56 postkontorit, 9000 raamatukogu ja 125.000 vaimulikku. Selle loeteluga ei ole veel lõppenud propagandakirjanduse levik. Peame võtma arvesse, et rahvas otse külvati üle lendlehtedega ja brošüüridega. Kõige rohkem paisati laiali brošüüre niisuguseil teemadel, nagu „Mispärast meie sõdime“, „Sõda ja kultuur“ jne. Raamatuke „Kuidas Ühendriigid astusid sõtta“ levis inglise keeles üle 5,5 miljoni eksemplaari. Pärast tõlgiti seda peaaegu kõigisse euroopa keeltesse. Neljas siselaen teostati 1918. aastal. Agitaatorite arv kasvas siis 110.000 inimeseni, kellede käsituses oli 24 rongi sõjaliste trofeedega. Rongide saatjaskonda kuulusid veel peale oraatorite haavatud või gaasidega mürgitatud Ühendriikide sõdurid, aga samuti ka Prantsuse armee delegaadid. Komitee avas oma propagandaosakonnad ka Euroopas, mis populariseerisid president Wilsonit ja tema läkitusi. Lennukid loopisid Saksa tagalasse miljonid lendlehti. Isegi 75-mm prantsuse suurtükkidega põmmutati lendlehti sakslasile. Lõpuks konstrueeriti selle jaoks koguni erilisel tugevajõuline lennuk, mis pidi automaatselt lehti laiali loopima. Ent seda „agiteerivat õhutorpeedot“ ei saadud kasutada, sest enne lõppes sõda.

Olgugi, et propaganda ja muud eeltööd käisid ammugi, kuid Ühendriikide sõjavägi ei saanud kaugeltki nii ruttu Prantsusmaale. Sellega tehti algust juba juunis 1917. a. Oktoobris siiski üks Ühendriikide diviis asus liinile. 3. novembril sai surma esimene Ühendriikide sõdur Prantsusmaa territooriumil. Ent kuni märtsikuuni 1918. a., millal algas läänerindel tugev sakslaste pealetungimine, tegutses ikkagi ainult üks Ühendriikide diviis Prantsusmaal. Mobiliseeritud oli aga juba ligemale miljon meest ja nende arvu suurendati kogu aeg. Pärast 31. augusti seadust, mille järgi pidid registreeruma kõik mehed 18–45 aastani, tõusis tegev-vaelaste ja reservlaste arv kokku 24 miljoni inimeseni, mis teeb 44% kogu riigi meestest. Inimeste tagavara oli tol korral Ühendriikides 2,5 korda suurem kui Inglis- ja Prantsusmaal kokku. Kuid mobiliseerida jõudis nad siiski ainult 3,5 miljonit. Neist meestest jõudis Euroopasse 2 miljonit meest. Võitlusest võttis osa 1.300.000 sõjameest. Ühendriikide väejuhatuse poolt oli ette nähtud, et nende armee pidi 1919. aasta lõpuks suurenema 2,5 korda. Täies hoos oleks aga Ühendriikide sõjavanker veerema hakanud alles 1920. aasta algul. Kuid 1918. aasta sügisel tuli rahu, mis pani seisma ka selle kolossaalse sõjavankri rattad.

Kuni 1918. aasta kevadeni ei etendanud Ühendriikide sõjavägi Prantsusmaal peaaegu mingisugust osa. Sama aasta märtsikuus muutus liitlaste seisukord sakslaste suure pealetungi tõttu väga kardetavaks Prantsusmaal. Lloyd George pöördus president Wilsoni poole palvega, et viimane kiirustaks Ühendriikide sõjaväe saatmist Euroopasse. Liitlased nõudsid 120 diviisi, vaiahes 40.000 meest. Nii oli esialgses kavas ette nähtud 5.000.000 sõduri üle ookeani transportimine. Sellest arvust jõuti üle tuua küll vaevalt pool, kuid seegi oli enneolemata juhtum ajaloo. Miljoniline sõjavägi transporteeriti üle ookeani. samal ajal, kui ookean kubises vaenlase veelustest paatidest. Ent meeste vedu ei olnud ainuke raskus. Iza Euroopas olev sõdur sai päevas 25 kg pagasit Ühendriikidest toidu ja muu varustuse näol. Meie ei hakka siin kirjeldama ülevõrdamist, mis iseenest valmistab suuri raskusi. Märgime vaid, et õnnetu juhtumeid oli ainult üks kord, millal hukkus 100 Ühendriikide sõdurit. Sõjaväe transporteerimine sündis karavani näol,

Kalevi Malevkonna noorkoostiste sõprusõhtu

1. oktoobril toimus Kaitseliidu Tallinna Maleva võimlas Kalevi malevkonna sõprusõhtu. Kokkutulekuga tähistati sügisese töö algust. Ühtlasi esitleti ka uut malevkonna pealikut mag. H. Agu't. Õhtust võttis osa hulgaliselt noorte sõpru Kaitseliidu ja Naiskodukaitse ridadest ja lastevanemaid. Piduliku koonduse osas esines K. L. Kalevi malevkonna orkester

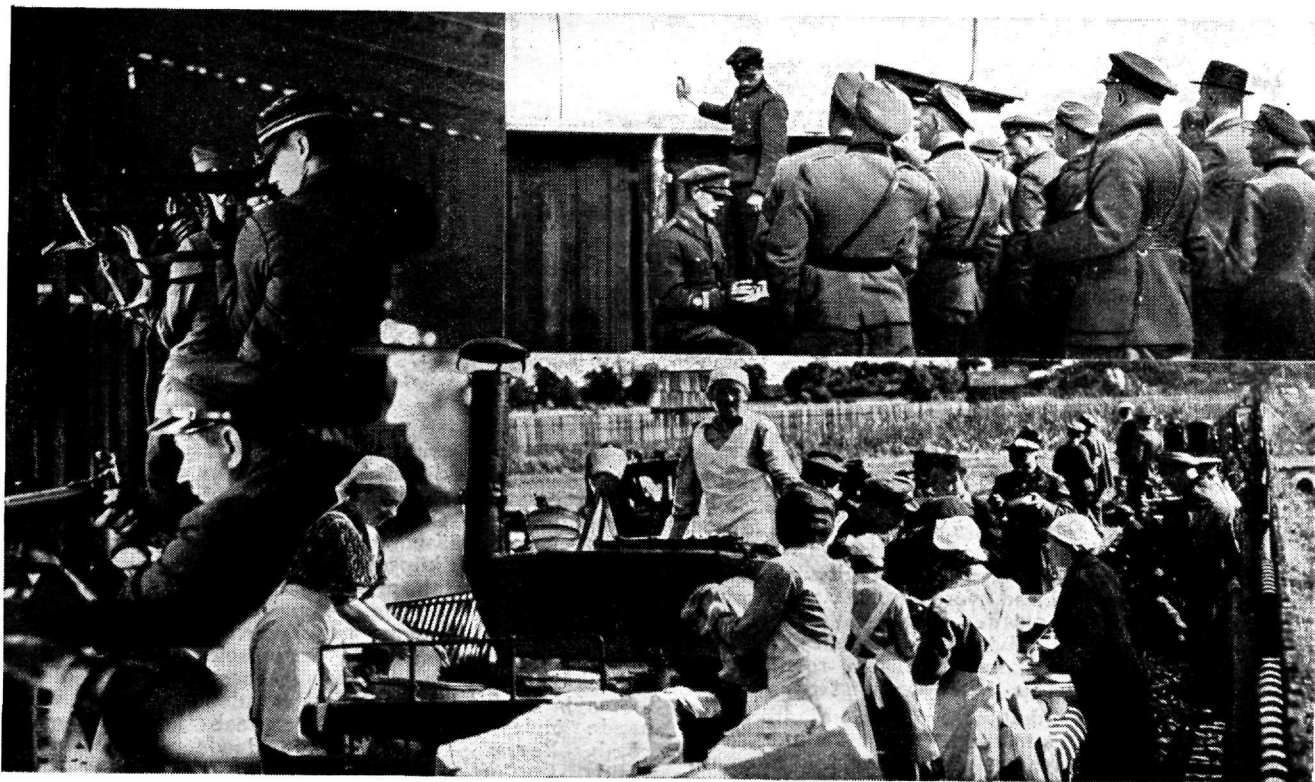
mida eskorteerisid sõjalaevade eskaadrid. Selleks oli ette nähtud Ühendriikide laevaehituse programmis 1000 sõjalaeva ehitamine, milledest sõja lõpuks oli valmis 600 üksust. Pealeselle mobiliseeriti 1600 kaubalaeva, mis muudeti sõjalaevadeks. Sõja lõpuks oli Ühendriikide käsituses üle 2000 laeva 600.000 meeskonnaga.

Prantsusmaal ameeriklased asutasid suure sõjatööstuse. Prantsusmaa põhjapoolsed sadamad ei suutnud Ühendriikide sõjaväge vastu võtta. Neile anti unarusse jäänud sadamad Biskaia lahes. Siin ameeriklased ehitasid uusi dokke ja parandasid vanu. Sadamaist kuni liinini ehitati raudteid kogusummas 1600 km pikkuses, rajati autoteid, telegraafi- ja telefoniliini püstitati üle 160.000 km pikkusele maa-alale, kerkisid haiglad, barakid ja laoruumid. Kogu Ühendriikide sõjatööstus Prantsusmaal maksis kaks korda rohkem kui Panama kanali kaevamine.

Lõpuks tahaksime juhtida tähelepanu veel ühele Ühendriikide sõjaväe iseärasusele. Nimelt oli seal salajaste agentide arv kohutavalt suur. „Vaiksete vaatlejate“ arv küündis 50.000 meheni, kellede olemasolust ei teadnud keegi peale selle ohvitseri, kes oli kohustatud ettekandeid edasi andma salaluurele. Arvuline vahekorv vaiksete vaatlejate ja sõdurite vahel oli 1:60. Nende agentide näpunäidete järgi kõrvaldati liinilt rahulolematu element. 77 diviisist, mis koosnes New Yorgi elanikest, eemaldati korraga 800 inimest ja saadeti tagalasse kui ebaustavad.

Kuidas võitlesid Ühendriikide sõdurid rindel? Sellele vastame Lloyd George'i sõnadega: „Ameerika sõdurid võitlesid väga hästi. See on fakt, mida ei tunnista nende sõbrad, Briti seltsimehed, vaid ka vaenlased. Polnud julgemaid ja kartmatumaid ründajaid üheski armees.“

EPa.

Pilte KL nelja maleva vahelistest laskevõistlustest Paines

Nelja maleva võistlused laskmises

Pühapäeval, 10. septembril s. a., leidsid aset Paines Järva Maleva laskerajal nelja maleva — Järva—Pärnumaa—Sakala—Tallinna — vahelised laskevõistlused.

Võisteldi kolmest relvast — täiskaliibrilisest püssist, väikekaliibrilisest püssist ja püstolist — laskmises. Täiskaliibrilisest püssist laskmises võttis osa igast malevast 15 laskurit ja laskmine koosnes kahest osast: punktilaskmisest 300 meetrilt, à 20 lasku asendist, ja lahinguilmelisest laskmisest samalt kauguselt, lamades käelt 10 lasku, 5 sekundiks ilmuva lamades laskja laskuri kujusse, kus paremuse hindamisel arvati mõlemad tulemused kokku. Väikekaliibrilise püssi laskmisest võttis osa igast malevast 10 laskurit ja laskmine toimus 50 meetrilt, à 10 lasku asendist, ja püstolist laskmisest võttis samuti osa igast malevast 10 laskurit ja laskmine toimus 30 meetrilt 7-sekundiliste vaheaegade järele 3 sekundiks ilmuva püstolikuju pihta, püsti vabal käelt 20 võistluslasku.

Punktilaskmises kõigi asendite koguajaks ühes proovilaskude, näitamise ja märkimistega oli täiskaliibrilisest püssist laskmisel 150 minutit ja väikekaliibrilisest püssist laskmisel 90 minutit.

Hoolimata tuulisest ilmast saavutati võistlustel täiskaliibrilisest püssist rida häid tulemusi, milledest tuleb esile tõsta maailmameister A. Liiviku (Järva) tagajärg punktilaskmises, 542 silma, ja lahinguilmelises laskmises 10 tabamust 84 silmaga, mis tõi Liiviku kind-

lalt esikohale, ehkki punktilaskmisel oli K. Jürgens (Tallinn) temast 1 silma võrra ees.

Täiskaliibrilise püssi võistlusel saavutas:

1. Järva Maleva meeskond — 7855,16 silma, 2. Tallinna Maleva meeskond — 7849,66 silma, 3. Sakala Maleva meeskond — 7581,18 silma ja 4. Pärnumaa Maleva meeskond — 6679,03 silma.

Laskureist saavutasid siin parimad tulemused:

1. A. Liivik (Järva) — 736,84 silma, 2. K. Jürgens (Tallinn) — 685,86 silma, 3. E. Reitkam (Järva) — 679,02 silma.

Väikekaliibrilisest püssist laskmises domineeris tugevasti Tallinna Malev, kes saavutas 2783 silma, Järva 2708, Sakala 2648 ja Pärnumaa 2580 silma vastu.

Üksiktulemused kujunesid järgmisteks:

1. E. Rull (Tallinn) — 289 silma, 2. A. Liivik (Järva) — 284 silma, 3. K. Jürgens (Tallinn) — 284 s.

Püstolilaskmises saavutas hiilgava tulemuse tallinlane E. Sihv, 20 tabamuse ja 190 silmaga

Meeskondadest saavutas Tallinna Malev 181 tabamust 1572 punktiga, Sakala Malev 176 tabamust 1524 punktiga, Järva Malev 163 tabamust 1383 punktiga ja Pärnumaa Malev 150 tabamust 1254 punktiga.

Kokku võttes tuli üldvõitjaks Tallinna Malev 12442,66 silmaga, omandades KL ülema rändauhinna, hõbekarika; 2. Järva Malev 12193,16 silmaga; 3. Sakala Malev 11989,18 silmaga ja 4. Pärnumaa Malev 10759,03 silmaga.

Loomakaitse päevaks

Vaadeldes riike ja rahvaid, kes sammuvad kultuuriliikumise eesotsas, leiame seal ka hulga loomakaitseühinguid, loomavarilaid, kirjandust loomakaitse ülesannete ja küsimuste üle, määrusi, mis valjult karistavad loomapiinajaid, kunstlikke linnupesi jne. Kus kultuur võrdlemisi madalal astmel, seal on ka loomakaitse ja üldse loomasõbralikkus algastmel. Seega võiks loomakaitset pidada kultuuri tasapinna mõõdupuuks.

Õeldut tõendavad ka vaatlused ajaloost: suurvõimude langused käivad koos verejanuliste instinktide puhangutega, kuna riikide tõus seevastu tõstab esile kaastundmuse kõige elava vastu. Parimad tõendused selleks on vanaaegne Rooma ja uus Itaalia. Kangelaslike roomlaste tee viis kuristikku tsirkuste kaudu, kus leidsid aset sadistikud veremängud, mis kohati muutusid loomade ja orjade massiliseks tapmiseks. Need verised etendused hävitasid roomlaste kangelasmeele põhjalikult; kõige katastroofilisem revolutsioon maailma ajaloos sai alguse loomapiinamisest.

Seevastu moodsas Itaalias, kus 20. sajandi algul loomadeli palju kannatada, näeme nüüd selles suhtes hoopis röömustavat olukorda ja kahtlemata on loomakaitse kui üks kõlbluse alustest. Itaalia tõusu üheks põhjuseks.

Mis puutub loomakaitse, siis võib siin märgata kaheksugust käsitusviisi: üks, mis lihtsalt püüab ära hoida, et loomale ei tehtaks haiget, ja teine, kindlasti inimväärsem, — halastusest ja loomasõbralikkusest tiivustatud liikumine. Juba esimese mõiste läbilõõmise puhul kaovad suuremad patustused loomade vastu, nagu näit. ülearune vivisektsioon ja jaht spordina või lõbuna, mis pole vajalik ei toidu hankimiseks ega enesekaitseks, vaid lihtsalt rööm märgi tabamisest ja looma tapmisest. Teise, kõrgema, mõiste järgi pole küllalt julmuse kaotamisest, sest kultuurinimene on kohustatud head tegema. Kui looduse valitseja peab ta mõjuma headtahtvalt ja headtegevalt.

Tõelise kultuuri reaalsete tunnustena esinevad niisugused asutused nagu näiteks loomade varjupaik ja haigla New Yorgis ning koerte surnuaed Pariisi lähedal ilusa mälestussambaga bernhardiinile Barry'le kes on kuulus 39 alpironija päästjana ja kes neljakümnenda poolt, kellele vahva loom samuti püüdis abi anda, noaga surnuks pisteti. Kui palju loomi, aetuna tugevast poolehoidust, oma peremehe eest on surma läinud, seda teab peaaegu igaüks. Pole vaja, et inimene läheks surma eest, kuid kultuurilisus nõuab headust loomade vastu ja neile kaitset.

Selles mõttes peab korraldama noorsoo ja kogu inimeselkonna kasvatust. Loomaarmastus, mis juba iseenesest on kiiduväärne, saab ühtlasi ligimesearmastuse heaks eelkooliks. Kel on juba kaastunnet looma vastu, sellest saab ka hea inimsõber. Vastupidiselt, kriminaalpraksisest teame, et kurjategijad, eriti mõrtsukad, on lastena tunnud suurt lõbu loomapiinamisest.

Kooliklassides, ülikoolides, avalikes ettekanetes peab sagedamini kõnelema loomakaitsest; õpetlased, kunstnikud, kirjanikud, võimukandjad ja kõik kultuurtegelased peaksid kaasa töötama ses tähtsas ja rikkas töös. Nii kerge ja vähetülikas ülesanne, olla hea loomadele, eriti meie aitajatele, peaks ühendama kõiki kultuurinimesi.

Mõned mõõdavad kultuuri trükitööde arvuga, teised äratarvitatud seebi hulga. Selle kõrval võib

väga hästi tarvitada ka loomakaitset, kui kultuuri tunnusmärki. Aga loomakaitse pole ainult kultuuri tunnusmärk, vaid ka elustav printsiip, mis palju võib korda saata teaduse, kunsti ja kommete tõstmiseks ja mille puudumine tähendab barbaarsust.

Sellepärast tuleb loomakaitset vaadelda kui kultuuriprintsiipi.

*

Oleme oma arusaamistes ja tõekspidamistes teistele rahvastele kiiresti järele jõudnud ja võib ka loomakaitse mõttes loota revolutsioonilist käiku asjade korraldamiseks. Õiglus ei saa jääda tähele panemata ja maksvusele pääsemata, kui rahvas selle mõistmises on saanud küllalt küpseks. Parlamentaarne seaduseandluse juures otsustab mass oma esindajate enamusega, aga mitte üksik kõrgema kultuuritasemega isik. Kui ka rahva hääl ja arusaamine ei ole mõnikord õiglane, siiski on tema seisukohad enamusele omased. Meie loomakaitsetegelaste alatiseks troostiks peab olema lootus ja ka kindel teadmine, et tuleb aeg, millal mass nende õiglastest püüetest aru saab ja nad omaks võtab. Peaasi — ei tohi nende ideede propageerimisel väsida.

Meie suurim kurbloolus seisab selles, et massi südametunnistuse hääl ei kosta neile küllaldaselt selgesti. Piiratud mõistus ei suuda veel selgitada vastolusid, mis tekivad elukäigul.

Kõhumure on inimestele alati ja ikka tema tähtsaimaks igapäevaseks mureks, ja see paneb vaikima ka meie südametunnistuse hüüded, mis näivad seisvat väljaspool meie füüsilise organismi nõudeid.

Täna sel päeval peaks meil olema õigus heita pilku neile puudustele, mida ka meie loomakaitse liikumise pooldajad sooviksid võimalikult kiiremini kõrvaldada. Meie mõistus ütleb, et ei tohi lubada endale ega ka kellelegi teisele looma piinamist, sündigu see mistahes kujul. Kui meie ei mõista looma häälitsusi, siis ometi nende hädakisa peaks meis tekitama kaastunnet piinatava suhtes ja jälestust piinaja vastu. Mitmed vähe-mad loomad ei lasegi kuuldavale oma hädakisa, sest meie kõrv ei püüa kinni nende oiguid... Meie oleme ju teadlikud, et valutunne on omane kõigile elavatele olevustele, — miks suvatseme loomile valu teha, kui me ei taha seda teha endale? Meile tuntud „inimlikkuse“ mõiste tahab olla ülipuhas, — kuhu jätame ta oma suhtumises nõrgemas abitusse olemusse? Või on meil selles suhtes mitmesugused mõõdupuud? Aga see käiks ju meie arusaamistele ja mõistusele risti vastu. Ei saa ju ikka musta valgeks nimetada. Ei saa ka toorust vabandada paratamatusega, sest seda võib enesevalitsemisega vältida. Milleks on meil üldse humaansuse mõiste, kui me ei taha humaansed olla?

Inimene oma võimukülluses on endale väga palju lubanud nõrgemate, kaitsetute suhtes, kuid temal on ka päritud ja sissekasvatatud moraalmõisted, mis on suurema osa inimkonna poolt omaks võetud ja õigeks tunnustatud. See moraalist arusaamine on omane enamusele, ja seepärast on võimatu leppida sellest üleatamisega, eriti kui see üleatamine puudutab nõrgemat või koguni kaitseta olevust. Kultuurinimese elu võimaldab temale vältida seda, andes tema kasutada igasuguseid abinõusid.

(Dir. P. Pätsi ja Loomakaitse inspektor Kattemaa mõttelid loomakaitse päevaks).

Meilt ja mujalt

1. oktoobril möödus Kaitseliidu Tallinna Maleval 22 aastat ja Naiskodukaitse Tallinna Ringkonnal 15 aastat tegevuse algusest. Sel puhul oli korraldatud aktus KL Tallinna Maleva võimlas.

Maleva pealik kol. R. Lints ja ringkonna esinaine pr. Alma Jeets esinesid aruannetega, kus selgus, et Tallinna Malev kui ka Naiskodukaitse Tallinna Ringkond on teinud oma töös ja tegevuses suuri edusamme. Aktusekõne pidas maleva prop.-pealik rkl. E. Särgava. Sütitava kõnega pöördus Kaitseliidu ja Naiskodukaitse pere poole Kaitseliidu ülem kindral Orasmaa. Aktust kaunistasid maleva orkester ja ringkonna laulukoor.

Leedu panga president ja Leedu endine peaminister Tubelis suri südamerabanduse tagajärjel. Kadunu oli 10 aastat peaministriks ja rahaministriks. Pärast diplomaatlike suhete jaluleseadmist Poolaga ta lahkus peaministri kohalt 1938. aastal ja nimetati Leedu panga presidendiks.

2. oktoobril toimunud Vabariigi Valitsuse koosolekul Vabariigi President K. Päts ratifitseeris Moskvas 28. septembril s. a. allkirjutatud vastastikuse abiandmise pakti Eesti Vabariigi ja Nõukogude Liidu vahel, tunnistades ühtlasi selle lepingu avaldamisele kuuluvaks.

Tallinna saabus erirongil Eesti ja Nõukogude Vene vastastikku abistamise pakti elluviimise Nõukogude Vene komisjon 14-liikmelises koosseisus, eesotsas II järgu armeekomandöri Meretskoviga.

Vabariigi Valitsuse otsusega 30. sept. s. a. kinnitatakse kirikute ja usuühingute seaduse § 2 alusel Eesti evangeeliumi luteriusu kiriku põhimääruste täiendamine § 35¹ ja I osa 15¹ peatükiga.

Uue redaktsiooni järgi loetakse piiskop ametist lahkuks kas surma läbi, ametivanuse ülemäära saabumisel, omal soovil, kuj ta kirikukohtu otsusega heidetakse välja vaimulikust seisusest või tagandatakse ametikohalt, või kui kirikute ja usuühingute seaduse alusel piiskopi tegevus on pandud seisma ja määratud hooldaja.

5. oktoobril kirjutati Moskvas alla Läti-Vene vastastikusele abistamispaktile, mille järgi Läti vabariik reserveerib N. Venele õiguse omada Liepaja (Liibavi) ja Ventspils (Vindavi) linnades mereväebaase ja teatava arvu lennuväljakuid lennuväe jaoks rendi alusel sobiva hinnaga.

Põllutöoministeriumis on määratud kindlaks riigi poolt käesoleval aastal hoonestatavad maatöölise kohad, arvult 50, järgmistes piirkondades: Rāpina konvendi piirkonnas — 10, Jõgeva — 6, Vändra — 13, Suure-Jaani — 11 ja Abja — 10.

Põllutöoministeriumis kinnitati kohasaajaks Vändra, Suure-Jaani ja Abja piirkondades kokku 25 perekonda. Teistes piirkondades on kohasaajate valik veel tegemata.

Esialgse valiku tegid maa-ametid kohtadel, ära kuulates kohalike vallavalitsuste ja põllumeeste konventide seisukohad. Soovijaid oli iga koha kohta keskmiselt 3—4 perekonda. Esialgsel valikul jäeti kõrvale kõik need perekonnad, kus oli vähem kui 4 alaealist last ja kes pole olnud pidevalt kauemat aega talutöödel. Kinnitatud tööliskohasaajaid on 1 pere-

kond 9-lapseline, 1 — 8-lapseline, 5 — 7-lapseline, 6 — 6-lapseline, 5 — 5-lapseline ja 7 — 4-lapseline. Nii on 25 tööliskohasaajal kokku 141 last ehk keskmiselt ligi 6 last perekonna kohta.

Eesti-Nõukogude-Liidu vastastikuse abistamise pakti elluviimiseks moodustatud sõjaväelise segakomisjoni töö jätkub plaanikindlalt. 5. oktoobril andis N. Vene sõjaväeline delegatsioon saatkonna hoones öhtusöögi segakomisjoni viljaka koostöö tähistamiseks, millest võttis osa ka Sõjavägede Ülemjuhataja kindral Joh. Laidoner.

Öhtusöögil flagman Issakov pidas järgneva lühikese kõne: „Lugupeetud Eesti vabariigi esindajad ja N. Liidu esindajad. N. Liidu ja Eesti vaheline vastastikuse abistamise pakt avab uue lehekülje Eesti rahva ja N. Liidu rahvaste ajaloos. Selle eest võlgname tänu N. Liidu ja Eesti targale valitsusele. Pakt on sõbralike riikide poliitilise, majandusliku ja kultuurilise arengu aluseks. Samal ajal pakt kindlustab Eesti vabariigi edasise kestvuse ja annab N. Liidule väljapääsu lahtisele merele. Pakt tõendab kogu maailmale, kuidas kaks riiki võivad keerulisimad küsimused otsustada rahulisel teel, olles eeskujuks kõigile riikidele.

Ma joon meie valitsuste ja Eesti Vabariigi Presidendi Pätsi terviseks.“

Eesti Sõjavägede Ülemjuhataja kindral Laidoner rõhutas oma vastukõnes, et Eesti, sõlmides selle pakti, sammub õiget teed.

„Meie oleme realistid ja teame, et võimatu on Nõukogude Liidul olla Soome lahe sopikeses. N. Liidul peab olema väljapääs Balti merre. See küsimus tuleb lahendada ja mida rutem, seda parem. Meie, sõjaväeline komisjon, lahendame suurt, ma ütleksin, ajaloolist, ülesannet. Väidetakse, nagu ei võiks suur ja väike riik sõbrustada, kuid meile näitab ajalugu, et sellane sõprus siiski teostub. Mul on palve: aidake meid abistamispakti ellu viia nii, et selle pakti vastu oleks meie rahva kõigi kihtide usaldus, ja seega omaks pakt ühtlasi tõelise ajaloolise tähtsuse. Ajalugu teab, et sellaseid suuri küsimusi lahendatakse vaidlustega aastatega, aastakümnetega, aastasadadega, kuid meie otsustasime olulises osas kõik küsimused juba kolme päeva jooksul. Ma tahaksin ütelda, et Kremli mõistetakse seda ajaloolist tööd ja tulla vastu. Eriti aitas meid N. Liidu rahvaste juht Stalin. Tõstan klaasi Stalini terviseks.“

7. oktoobril Vabariigi President K. Päts Vabariigi Valitsuse ettepanekul ratifitseeris Moskvas 28. sept. 1939. a. allkirjutatud kokkuleppe kaubanduskäibe kohta Eesti Vabariigi ja Nõukogude Liidu vahel.

Saksa valitsus on teatanud Eesti valitsusele, et tema tahab asuda kantsler Hitleri kõnes avaldatud põhimõtte teostamisele, mille järele Saksamaa likvideerib Ida- ja Kagu-Euroopas saksa vähemusrahvuste grupid ja viib nad jäävalt Saksamaale selleks, et neid seal asustada ja sel teel seada jalule kindlad rahvuslikud piirid Saksamaa ja teiste riikide, samuti sakslaste ja teiste rahvuste vahel. Saksa valitsus arvab, et seesugune kindlate rahvuspiiride kujundamine aitab kaasa riikide ja rahvaste vaheliste suhete selgitamiseks ning kindlustamiseks rahvuslikul pinnal tekkivate häirete vastu.

Selle kohaselt tahab Saksa valitsus jäävalt viia Saksamaale ja seal asutada ka Eestis olevad saksa rahvusliikmed ja on selleks otstarbeks saanud Eesti sadamatesse oma kaubalaevad ja palub Eesti valitsust kaasa aidata selle aktsiooni läbiviimisel.

Saksa valitsus lisis juure, et see samm pole milgi viisil ühenduses Eesti ja Nõukogude vahelise abistamislepinguga ega selle teostamisega.

Eesti valitsus määras erikomisjoni küsimuse üksik-asjaliseks selgitamiseks ja arutamiseks ühes Saksa riigi esindajatega.

9. oktoobril Soome välisminister Erkko seletas Soome esindaja kutsumise kohta Moskvasse, et Soomele ei ole teada antud, missugused küsimused seal arutusele tulevad.

Täiendavalt teatatakse, et Moskvasse sõitvat Soome valitsuse erivolinikku Paasikivi oli vaksalis saatmas mitmetuhandepealine rahvahulk, kes tervitas Paasikivi elagu-hüüetega. Saatjate hulgas olid ka peaminister Cajander, teisi valitsuse liikmeid ja välisministeeriumi ametnikke. Rongi liikuma hakates lauldi Soome hümnid. Paasikivi lahkus Viiburi kiirrongiga.

Helsingi õhukaitse sireenide kordaseadmise puhul korraldatakse teisipäeval kella 20—20.30 esimene üldine elanikkonna kaitseharjutus. Samal ajal toimub ka linna pimendamise harjutus. Teisipäeva hommikust alates asutakse teostama ka elanike omaalgatuslikke kaitseabinõusid. Nii on tehtud korraldus, et alates teisipäevast kuni neljapäevani kella 22-ni peavad kõigis majades olema määratud majade kaitsevalvurid ja valmis pandud tulekustutusabinõud, nagu liiv, vesi jne.

Kõige lähemal päevil on oodata Moskvas sõlmitud Eesti ja N.-Vene vahelise kokkuleppe elluviimist, mis võimaldab N. Venel saada Saare- ja Hiiumaal ja Paldiski rajoonis maa-alasid laevastiku baasideks ja aerodroomideks ning garnisonide mahutamiseks. Tegelikult seda võiks nimetada vastastikuse usalduse alusel sõlmitud sõpruslepingu täitmiseks, kusjuures kummalgi poolel on kindel veendumus, et kokkulepet peetakse niisama kindlalt nagu 20 aasta kestes vastastikuseid suhteid on peetud ja arendatud rahulepingu põhjal.

Kui kokkuleppe ellu astub, kavatakse N. Vene väeosad siia tuua raudteed pidi ja kaht maanteed kaudu. Üle piiri tulek sünniks Narva ja Irboska juures. Nagu kuulda, ei läbista ešelonid ega maanteed kaudu tulevad üksused Tallinna. Lõplik marssruut ei ole veel täpselt kindel. Väeosade läbistamise ajal maanteed hoitakse neile liiklemisvabad politseivõimude ja kaitseliidu poolt. Määratakse täpselt kindlaks väeosade ööbimis- ja puhkamispaigad. Toitlustamine jääb N. Vene vägede oma asjaks, nagu üldse toimub kõik nende oma arvel.

Nagu juba teada, Nõukogude Vene sõjajõudude peabaasideks saavad Hiiumaa ja Saaremaa, mis aga täielikult ei lähe N. Vene vägede kasutusse. Edasi paigutatakse garnisonid Paldiskile ja selle ümbruskonda, samuti Rohuküla sadama ümbrusse ja Haapsalu rajooni. Siin on praegu käimas ruumide ettevalmistamine N. Vene vägede majutamiseks.

10. oktoobril algas Riigikogu sügisene istungjärk, mis puhul peeti Toomkirikus ja apostliku õigeusu katedraalis jumalateenistusi. Kõik Riigivolikogu komisjonid asusid tööle.

Ühenduses Eesti ja Nõukogude Liidu sõjaväeliste delegatsioonide läbirääkimiste lõpulejõudmisega Eesti ja Nõukogude Liidu vahelise vastastikuse abistamise pakti teostamise kohta on Nõukogude Liidu delegatsioonide juhid oma valitsuse ülesandel annud üle Sõjavägede Ülemjuhatajale kindral J. Laidonerile Nõukogude valitsuse kutse külastada Moskvat. Kindral Laidoner on kutse vastu võtnud. Külaskäigu aeg määratakse kindlaks pärast seda, kui on koha peal teostatud Nõukogude Liidu vägede paigutamine.

11. oktoobril Vabariigi President K. Päts tunnistas otstarbekohaseks ja kiitis heaks Eesti Vabariigi ja N. S. V. Liidu vahel sõlmitud vastastikuse abistamise pakti elluviimiseks Eesti Vabariigi ja N. S. V. Liidu sõjaväeliste delegatsioonide vahel 10. oktoobril 1939 koostatud kokkuleppe-protokolli.

10. oktoobri hilisõhtul saavutati Eesti ja Nõukogude Liidu sõjaväeliste delegatsioonide vahel lõplik kokkulepe ja kirjutati alla Moskvas sõlmitud Eesti ja Nõukogude Liidu vahelise pakti elluviimise protokollile maa- ja õhuvägede alal. Kokkuleppe saavutati ka mereväe-küsimustes. Kolmapäevase päeva kestes toimus sellekohase protokollit tehniline viimistlemine ja protokollit allakirjutamist oodati õhtul.

Ühenduses sellega sai teatavaks, et N. Vene vägede toomine baasidesse algab 18. oktoobril, kusjuures väed ei läbista Tallinna ja tulevad raud- ning maanteed kaudu.

12. oktoobril avaldati uue Vabariigi Valitsuse koosseis, mida kujundas prof. J. Uluots.

Uue Vabariigi Valitsuse koosseis on järgmine:
Peaminister — Jüri Uluots; haridusminister — Paul Kogerman; kohtuminister — Albert Assor; majandusminister — Leo Sepp; põllutööminister — Artur Tupits; siseminister — August Jürima; sotsiaalminister — Oskar Kask; sõjaminister — Nikolai Reek; teedeminister — Nikolai Viitak; välisminister — Ants Piip; minister — Ants Oidermaa.

Uus Vabariigi Valitsus astus ametisse 12. oktoobril kell 13 paigu.

Leedu seim võtab laupäeval seisukoha N. Vene-Leedu leppe kohta ja otsustab oma nõusoleku selle ratifitseerimiseks. Tuleva nädala alguks on ette nähtud Vilno piirkonna ülevõtmine ja Leedu armee sissemarssimine Vilnosse. Nagu kuulub, on N.-Vene-Leedu lepingus ette nähtud, et N. Vene asutab oma garnisonid Kelmesse, Wilkawiškisse ja Kaišiadorysesse.

14. oktoobril antud Vabariigi Presidendi käskkirjaga määrati senine haridusminister kol. A. Jaakson sõjavägede staabiülemaks ja kindralmajor A. Traksmaa sõjaministri teiseks abiks. Sisekaitse ülemaks määrati uus siseminister Aug. Jürima.

Briti admiraliteedist teatatakse, et Briti 29.150-tonniline sõjalaev „Royal Oak“ on uputatud vaenulise allveelaeva poolt. Laeval oli 1000-liikmeline meeskond, millest suurem osa arvatakse hukkunud olevat.

Vene lehed avaldavad sõnumi Berliinist läbirääkimiste kohta ühelt poolt Saksa valitsuse ja teiselt poolt Eesti ja Läti valitsuse vahel Saksa kodanike ja sakslasist vähemusrahvuslaste evakueerimiseks Eestist ja Lätist.

Avaldades selle informatsiooni, lehed lisavad juure TASS'i järgmise märkuse:

„Viimastel päevadel on välismaa ajakirjanduses ilmunud rida sõnumeid, milledes ebaõigel viisil seletatakse Balti riikidest lahkuda soovivate sakslaste evakueerimise põhjust. Septsedes mitmesuguseid väljamoeldusi põhjuste kohta, mis kutsusid esile Saksa valitsuse kiired abinõud, teatud ajalehed („Daily Express“, „Daily Herald“, „New York Times“, „Telegraph“ jne.) kui ka telegraafiagentuurid (Havas, Exchange Telegraph ja teised) püüavad teatavate sakslaste lahkumist Eestist ja Lätist viia seosesse N. Vene ja Balti riikide vahel sõlmitud vastastikuse abistamise paktidega.

On leitatud absurdne ja laimav versioon, et need paktid toovad kaasa Eesti ja Läti sovjetiseerimise, vaatamata sellele, et neis paktides rõhutatakse selgesti mittevahelisegamist siseasjadesse ja lepinguosaliste riikliku, sotsiaalse ja majandusliku režiimi austamist. Ülaltoodud Saksa poolametliku lehe seletus näitab, et sakslaste evakueerimine Saksamaale toimub täies ulatuses Saksa valitsuse algatusel ja on tingitud Saksa riigi ülalmainitud kaalutlusist.“

Eesti Vabariigi 9. klassiloterii plaan

I klass Loosimine 27. ja 28. septembril 1939. a.	II klass Loosimine 2. ja 3. novembril 1939. a. Eelmise klassi pilette vahetamine lopetatatakse 25. oktoobril 1939. a.	III klass Loosimine 30. nov. ja 1. det. 1939. a. Eelmise klassi pilette vahetamine lopetatatakse 23. novembril 1939.	IV klass Loosimine 31. jaanuaril, 1., 2., 3., 5., 6., 7., 8., 9., 10., 12., 13., 15., 16., 17. ja 19. veeb- rivaril 1940. a. Eelmise klassi pilette vahetamine lõpeta- takse 25. jaanuaril 1940. a.
Suurim võit (õnnelikul juhul) Kr. 25.000	Suurim võit (õnnelikul juhul) Kr. 25.000	Suurim võit (õnnelikul juhul) Kr. 25.000	Suurim võit (õnnelikul juhul) Kr. 80.000
Kr. 1 preemia 10.000—10.000 1 võit 15.000—15.000 1 " 7.000—7.000 1 " 5.000—5.000 2 võitu à 3.000—6.000 10 " 1.000—10.000 10 " 500—5.000 10 " 200—2.000 25 " 100—2.500 120 " 20—2.400 1000 " 10—10.000 3820 " 5—19.100	Kr. 1 preemia 10.000—10.000 1 võit 15.000—15.000 1 " 7.000—7.000 1 " 5.000—5.000 2 võitu à 3.000—6.000 10 " 1.000—10.000 12 " 500—6.000 16 " 200—3.000 30 " 100—3.000 150 " 20—3.000 1200 " 10—12.000 4578 " 7—32.046	Kr. 1 preemia 10.000—10.000 1 võit 15.000—15.000 1 " 7.000—7.000 1 " 5.000—5.000 2 võitu à 3.000—6.000 10 " 1.000—10.000 12 " 500—6.000 16 " 200—3.000 30 " 100—3.000 120 " 30—3.600 1000 " 12—12.000 4608 " 9—41.472	Kr. 1 preemia 30.000—30.000 1 võit 50.000—50.000 1 " 25.000—25.000 1 " 15.000—15.000 2 võitu à 10.000—20.000 3 " 7.000—21.000 5 " 5.000—25.000 12 " 3.000—36.000 18 " 2.000—36.000 60 " 1.000—60.000 64 " 500—32.000 300 " 100—30.000 1200 " 30—36.000 49133 " 9—442.197
5000 võitu + 1 pr. = 94.000	6000 võitu + 1 pr. = 112.046	5800 võitu + 1 pr. = 122.072	50.800 võitu + 1 preemia = 858.197
<p>Pileti hind klassiviisi ostes iga klass 2 krooni; kõik 4 klassi korraka ostes 8 krooni. Poolpilet " (4 pil.) hind klassiviisi ostes iga klass 8 " " " " 32 " Poolpilet. (4 poolpil.) hind " " " " 4 " " " " 16 " Kes soovib osta teise, kolmanda või neljanda klassi pileti, ilma et tal oleks eelmise klassi piletit, peab maksma ka kõigi eelmiste klasside hinna. Klassiviisi müüakse pileteid Riigi Klassiloterii müügikohtades, pankades, postiasutistes jne. Iga klassi pilette müük algab eelmise klassi võitude nimekirja avaldamisest ja kestab loosimiseni. Pileteid kõigi nelja klassi jaoks korraka müüakse ainult pilette keskmüügikohtas Riigi Trükkikojas, Tallinnas, Niine 11. Postiteel saadetakse pileteid välja pilette keskmüügikohtas Riigi Trükkikojas Tallinnas, kui tellija on saanud ette pileti hinna ja saatekuu 10 senti iga saadete kohta. Lunasaad- tisena postiteel saadetakse pileteid 25 senti hiljemalt 10 päeva enne loosimist.</p>			
<p>Võidu korral I, II või III kl. võidavad piletraamatus kõik 4 piletit, sest iga võitnud raamatu numbril kohta loositakse selle raamatu 4 pileti vahel välja 4 võitu. IV kl. langeb igale raamatule kindlasti üks võit, mis loositakse kohe selle raamatu 4-ja pileti vahel.</p>			

Kogu maailma

sündmustest olete
teadlik, kui loete

„Päevalehte“

Kiirelt ja maitsekalt

valmistatakse teile
**trükitööd, köitetööd,
klišeed, etiketid jne.**

„Päevalehe“ trükikojas

Täielised

**raamatute ja kirjutus-
materjalide kauplused**

Pärnu mnt. 10 ● Tallinn ● Pikk tän. 2